

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Praha, 2012

Věra Musilová

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA SOCIOLOGIE

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Věra Musilová

Dobrovolně bezdětní v České republice
Childfree and childless community in the Czech republic

Praha, 2012

Vedoucí práce: PhDr. Dana Hamplová, Ph.D.

Děkuji PhDr. Daně Hamplové, Ph.D za vedení této práce, Mgr. Lence Veselé za ochotu konzultovat se mnou problematiku kvalitativního výzkumu a všem respondentům, kteří se výzkumu účastnili.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 18.8.2012

podpis:

*Věnováno mojí babičce Věře, nejstatečnější ženě, kterou jsem kdy měla tu čest poznat.
A mému dědečkovi Janovi, který mi změnil pohled na život.*

ABSTRAKT

Práce se zabývá bezdětností, konkrétně předně fenoménem bezdětnosti dobrovolné. Jedná se o teoretický přehled o dobrovolné bezdětnosti v České republice doplněný kvalitativním výzkumem mezi členy internetových skupin nokidding. Zaměřuje se na popis bezdětnosti se specifikací dobrovolné bezdětnosti. Cílem výzkumu bylo zjistit, co dobrovolně bezdětné spojuje, jaké mají názory, co je náplní jejich života, jak jsou s ním spokojeni, jak si plánují budoucnost, zda se potýkají s odsouzením ze strany většinové společnosti, jaké bylo jejich dětství a co je k jejich rozhodnutí vede.

ABSTRACT

The work deals with childlessness, specifically with the phenomenon of childfree – childless by choice. It is a theoretical overview of childfree in the Czech republic supplied with qualitative research among members of nokidding internet groups. It focuses on the description of childlessness and childfree. The point of the research is to find out what the members of childfree groups have in common, their opinions, what is filling their lives and if they are satisfied with it, how they plan their future, if they feel societal condemnation, how was their childhood and what led them to their decision.

Klíčová slova

nokidding
childfree
bezdětnost
dobrovolná bezdětnost
kvalitativní výzkum
strukturovaný rozhovor

Key words

nokidding
childfree
childless
childless by choice
qualitative research
structured interview

OBSAH

1. Úvod.....	- 7 -
1.1. Téma a realita	- 7 -
1.2. Význam tématu	- 8 -
1.3. Téma v sociologii	- 9 -
1.4. Téma v sociologickém výzkumu.....	- 9 -
1.6. Téma a výzkum v této práci	- 10 -
1.7. Téma a cíl práce	- 11 -
2. Demografické změny ve společnosti	- 12 -
2.1. Vývoj rodiny	- 12 -
2.2. Specifika České republiky	- 13 -
2.2.1. Sňatečnost.....	- 13 -
2.2.2. Rozvodovost.....	- 15 -
2.2.3. Porodnost.....	- 17 -
2.3. Konečná bezdětnost	- 20 -
3. Bezdětnost a teorie	- 21 -
3.1. Typologie bezdětnosti	- 21 -
3.2. Teorie o poklesu porodnosti a růstu bezdětných v populaci.....	- 24 -
3.2.1. Teorie individualizace a kulturní změny	- 25 -
3.2.2. Teorie racionální volby.....	- 26 -
3.2.3. Teorie sociální anemie	- 27 -
3.2.4. Teorie sociálních sítí	- 27 -
3.2.5. Teorie genderové rovnosti.....	- 28 -
4. Dobrovolná bezdětnost – fakta, výzkumy a pohled našeho výzkumu	- 30 -
4.1. Metodologie.....	- 30 -
4.1.1. Koncept výzkumu	- 30 -
4.1.2. Užitá metoda.....	- 30 -
4.1.3. Respondenti	- 31 -
4.2. Historie a organizace dobrovolně bezdětných	- 32 -
4.2.1. Historie a organizace dobrovolně bezdětných ve světě.....	- 32 -
4.2.2. Historie a organizace dobrovolně bezdětných v České republice.....	- 37 -
4.3. Výsledky výzkumu a jeho srovnání s realitou veřejného mínění	- 38 -
4.3.3. Osobní.....	- 39 -
a) Jak dobrovolně bezdětní chápou tento pojem?.....	- 39 -

b) Jak jsou dobrovolně bezdětní spokojeni se životem?	- 40 -
c) Jak se dobrovolně bezdětní dívají do budoucna?.....	- 41 -
d) Kdy dobrovolně bezdětní učinili své rozhodnutí?	- 42 -
e) Proč?	- 44 -
4.3.4. Rodina	- 45 -
a) Jaké měli dobrovolně bezdětní dětství?	- 46 -
b) Jaký mají dobrovolně bezdětní vztah k dětem?.....	- 47 -
c) Jaký mají dobrovolně bezdětní vztah ke zvířatům?.....	- 48 -
4.3.5. Partnerské vztahy	- 50 -
a) Singles.....	- 51 -
b) Manželství.....	- 53 -
c) Antikoncepce, sterilizace, interrupce a adopce	- 55 -
4.3.6. Vztah s okolím	- 58 -
a) Ty si to rozmyslíš.	- 58 -
b) Umřeš starý/á a osamělý/á.....	- 59 -
c) Žena, která nechce dítě, není normální.	- 60 -
d) Dobrovolně bezdětní jsou sobci.....	- 62 -
e) Dobrovolně bezdětní jsou kariéristi.	- 63 -
f) Dobrovolně bezdětní jsou agresivní vůči dětem a rodičům.	- 63 -
4.3.5. Mediální obraz.....	- 64 -
5. Shrnutí.....	- 65 -
6. Přílohy	- 67 -
7. Použitá literatura	- 69 -

1. Úvod

1.1. Téma a realita

Dobrovolná bezdětnost je fenomén, kterému se západní literatura věnuje mnohem delší dobu než ta česká. Je to dáno předně tím, že druhý demografický přechod proběhl v těchto zemích již v šedesátých letech, zatímco v České republice k němu došlo až po pádu totality. Konečná bezdětnost před rokem 1989 byla velmi nízká, nebylo tedy čím se zabývat. Zároveň se tato tematika velice obtížně zkoumá hned z několika důvodů. Hlavním problémem je samotná dobrovolnost rozhodnutí, kdy v některých lidských osudech nemůžeme s jistotou říct, zda se jedná o dodatečnou racionalizaci (v případě staršího člověka, který již nemá možnost zplodit potomka) či o probíhající racionalizaci (v případě lidí neplodných, finančně nezajištěných, či bez partnera, kteří tuto možnost nemají nyní), nebo zda dotyčný opravdu nevnímá rodičovství jako součást svého života.

Dalším obtížným prvkem je konečnost rozhodnutí. V životních cyklech jedinců dochází k průlomovým událostem, které mohou různým způsobem měnit pohled člověka na svět. Někteří takoví „hybatelé“ mohou zasahovat velice hluboko, tak, že člověk naprosto změní své hodnoty. Takové změny mohou probíhat velmi rychle právě od určité takové zásadní události i velmi pomalu skrze postupný osobnostní vývoj.

Termín dobrovolná bezdětnost svádí k úsudku, že se jedná o každého člověka, který v danou chvíli neplánuje potomky. Což by samozřejmě vzhledem k současnému demografickému vývoji, jehož hlavním rysem je odsouvání potomstva do vyššího věku, bylo velice široké vymezení. Vzhledem k tomu, že jsou západní země v tomto tématu „napřed“, i veškerá terminologie se začala objevovat hlavně v angličtině. S rozšířením internetu se její pojetí v těchto zemích ustálilo i mezi širokou veřejností. U nás je v poslední době také kvůli nesnadnému překladu přejímána a to i samotnými dobrovolně bezdětnými.

Už dva způsoby, jakými se část dobrovolně bezdětných nazývá, nám pomocí slovních hříček dávají poměrně jasnou představu o tom, jak se dobrovolně bezdětní sami chápou, co pro ně dobrovolná bezdětnost znamená, a jak je vnímá veřejnost (respektive jako oni cítí, že je vnímá veřejnost). Dobrovolně bezdětní sami sebe v angličtině nazývají childfree. Volba slov child (dítě) a free (osvobozený, svoboda) se vymezuje proti původnímu anglickému termínu pro bezdětnost childless, kdy less označuje něco, co člověku chybí, tedy se jedná o negativní konotaci s nádechem lítosti. Childfree svým termínem dávají najevo, že svou bezdětnost chápou čistě pozitivně jako svoji volbu a že je součástí jejich životního stylu.

Další (a ve vlnách českého internetu častější) pojmenování zní nokidding. Jedná se o slovní hříčku, kdy krom odmítnutí slova kid (dítě) se v něm označují za ty, kteří si „nedělají legraci“, jinými slovy, „berou to vážně“, protože slangový výraz no kidding má přesně tento význam. Narážejí tak na častý odsudek veřejnosti, která jim naznačuje, že ještě změní názor. Sami dobrovolně bezdětní se tedy už podle svých „jmen“ považují za ty, kteří odmítají děti, dobrovolně se tak rozhodli, tedy příčinou jejich bezdětnosti není překážka jako finance, nemoc nebo chybějící partner, a jejich přesvědčení je spíše konečného charakteru, respektive se nejedná o pouhé odsouvání dětí do pozdějšího věku. Existuje také skupina lidí, kteří s nokidding sympatizují, ovšem nejsou si tak docela jistí konečností svého rozhodnutí. Takoví sami sebe označují jako „undecided“ (nerozhodnutí) a povětšinou zastávají názor, že pokud v budoucnu nepocítí touhu po dětech, nebudou toho nijak litovat a stanou se těmi pravými nokidding. Typologie dobrovolné bezdětnosti je ale ještě mnohem složitější, vzhledem k existenci lidí, kteří svoje rozhodnutí nijak neventilují, a dalo by se říct, že „si s tím nelámou hlavu.“ Těm se ale z pochopitelných důvodů v této práci nebudu věnovat.

1.2. Význam tématu

Dobrovolná bezdětnost svými příčinami a dopady zasahuje do mnoha odvětví společenských věd. Po sociologii na prvním místě je zásadní vědou psychologie, což je patrné již z předešlého popisu problémů při zkoumání tohoto jevu. V rámci sociální psychologie a psychologie dochází k paradoxním situacím, kdy hranice dobrovolné a nedobrovolné bezdětnosti může být u konkrétního jedince velmi tenká,¹ zatímco pro veřejné mínění je velice zásadní. Dobrovolnost je odsuzující, nedobrovolnost vzbuzuje soucit. Ať tak či tak, obojí je stigmatizující.

Ekonomie se zabývá dobrovolnou bezdětností ze dvou stran. Tou první je to, zda jsou ekonomické faktory její příčinou. A tou druhou jsou důsledky, které má nedostatek mladých lidí v populaci. Dostává se tak předně pod kůži současnému důchodovému systému. Dobrovolná bezdětnost je často vystavěná na poměrně uceleném vnímání světa, což si dokážeme na příkladech z kvalitativního výzkumu použitého v této práci.

Z politického hlediska jsem v této práci došla k závěru, že dobrovolně bezdětní jsou lidé zastávající individualismus, liberalismus a jsou velmi tolerantní k mnoha různým

¹ Hašková; Zamykalová, 2006

tématům, k čemuž se dostaneme dále. Pravděpodobně v tom hraje roli i fakt, že oni sami chápou své rozhodnutí prostě jako životní alternativu, a tak jako se jim nelíbí, aby jim byla upírána, tak jsou proti odsuzování různorodých životních alternativ ostatních.

1.3. Téma v sociologii

Z dlouhodobého hlediska je dobrovolná bezdětnost ještě složitější. Víme, že v populaci se vždy vyskytovalo určité procento konečně bezdětných lidí. Z různých důvodů ale nemůžeme vědět, nakolik byl tento jev dobrovolný. Tento problém je zásadně spjat s rodinou a tak, jak se vyvíjela rodina, měnil se i on. Společnost se posunula od konzervativních hodnot k liberálním a propukl boj o ženská práva. V souvislosti s tím se vyvíjela medicína, takže jednak již nebylo potřeba mít tolik dětí, aby se alespoň nějaké dožilo dospělosti, a zároveň se objevily nové metody antikoncepce. Zatímco před sto a více lety by se dobrovolně bezdětní ani neodvážili ke svým pohnutkám přiznat,² dnes to již není takový problém. Fungují tedy dva principy společenských změn. První dává dobrovolně bezdětným možnost vyjít z „utajení“, druhý dává dalším lidem možnost se nad takovou životní alternativou zamyslet a případně na ní přistoupit. Dobrovolně bezdětných tedy pravděpodobně přibývá, leč je to jen předpoklad, který se nedá pro neexistenci dat z dřívějšího potvrdit. Nicméně i to, že se o tomto fenoménu dříve nemluvalo, mu dodává punc buď problému, který byl tabu, nebo problému, který se výrazně projevil až v posledních letech.

1.4. Téma v sociologickém výzkumu

Jak již bylo zmíněno, tento jev se projevil v zemích západní Evropy a USA mnohem dříve, než u nás, je tedy logické, že i výzkumů a odborných článků na toto téma je nesrovnatelně více v zahraniční literatuře. Ačkoliv se dobrovolná bezdětnost pravděpodobně začala projevovat už krátce po pádu režimu, sociologické pozornosti se jí dostalo až později. Nejvýraznější autorkou, která se tímto tématem u nás zabývá, je Hana Hašková, jež v roce 2009 vydala *Fenomén bezdětnosti*. Ačkoliv se v této práci zabývá bezdětností celkově, tedy i neplodností a odkládáním do pozdějšího věku, je to v podstatě první publikace u nás, která pojednává výrazněji i o bezdětnosti dobrovolné. Její kolegyně ze Sociologického ústavu

² Respektive realizovali svoji bezdětnost jinak a dávali jí ospravedlňující důvod. Například nemůžeme vědět, kolik řádových sester „utíkalo“ od konzervativních představ rodinného života. Či co bylo pravým důvodem odmítání sňatku u lidí, u kterých se předpokládal. Rodina a děti byly dříve mnohem více spojovány s manželstvím, tedy „prosté“ odmítnutí manželství stačilo k realizaci ospravedlněné celoživotní bezdětnosti.

Akademie věd ČR se zabývaly plánováním mateřství (Petra Šalamounová), tím, jak je bezdětnost prezentovaná v médiích (Lenka Zamykalová) a rozbořem diskusí dobrovolně bezdětných (Hana Viznerová). To, jak se toto téma stává sociologicky přitažlivým až v posledních letech, také pěkně ilustruje, že se v posledních letech na FSS MU, FHS UK a FSV UK objevilo několik bakalářských prací pojednávajících o dobrovolné bezdětnosti.

Zatímco v zahraničí vychází i spíše beletristická literatura, nebo řekněme literatura na pomezí odborné a beletristické, u nás je dobrovolná bezdětnost pro širší veřejnost prezentovaná hlavně prostřednictvím internetových článků na lifestylových serverech (z nichž většina je spíše negativně zabarvená, čemuž se budeme dále věnovat) nebo skrze blogery (kteří se buď pod vlivem těchto článků vyjadřují k tématu pobouřeně, nebo jsou sami dobrovolně bezdětní a snaží se osvětlit své pohnutky).

1.6. Téma a výzkum v této práci

Dobrovolná bezdětnost a dobrovolně bezdětní se potýkají se stejnými problémy, jako v případě každého spíše menšinového jevu nebo řekněme menšinového životního stylu. Mohou se setkávat s nepochopením až odsouzením většinovou společností. Zároveň se tento jev silně prolíná s problematikou hledání partnerského vztahu. Často tak mají dobrovolně bezdětní potřebu nalézt podobně smýšlející jedince, přičemž internet jim díky anonymitě, ale hlavně díky schopnosti překonávat vzdálenost, dává onu možnost.

Ve světě existují výrazné servery jako Nokidding net,³ Childfree Zone,⁴ Childfree Life⁵ a další, které spojují hlavně dobrovolně bezdětné v USA, Kanadě, Austrálii a západní Evropě. V České republice vznikla v roce 2007 pobočka Nokidding Clubu,⁶ jehož původní verze byla založená Jerryem Steinbergem už v roce 1984 v kanadském Vancouveru. Nokidding Club funguje přes webový server MyLivePage!.

Dále pak na serveru Lide.cz provozovaným Seznamem existuje poměrně ustálená diskuse Nokidding, která je moderována⁷. Vznikla roku 2010, ovšem pokusy o její založení pod různými názvy jsou o pár let starší, kdy se ale zakladatelé střetávali s nepochopením ostatních uživatelů i administrátorů diskusí. Obě tyto stránky byly použity pro výběr respondentů, kteří se účastnili našeho kvalitativního výzkumu. Ten probíhal na základě

³ <http://www.nokidding.net/>

⁴ <http://child-free-zone.blogspot.com/>

⁵ <http://thechildfreelife.com/>

⁶ <http://nokidding.webovastranka.cz/>

⁷ Moderace fóra je funkce diskusních fór na serveru Seznam.cz, která fórum uzavírá a dovoluje tak účastnit se diskuse pouze uživatelům, kteří požádali o přístup správce. To eliminuje nežádoucí přispěvatele.

strukturovaného rozhovoru. Respondenti byli vybíráni na základě samovýběru a metodou sněhové koule. Jejich věk, pohlaví nebo místo bydliště přibližně reprezentuje účastníky těchto diskusí.

1.7. Téma a cíl práce

Cílem práce je nejen vysvětlit jev tak, jak v současnosti v České republice existuje, ale hlavně popsat i dobrovolně bezdětné jako takové. Co je spojuje, pokud vůbec něco? Mají podobné názory? Co je náplní jejich života a jsou s ním spokojení? Jak vidí svoji budoucnost a přemýšlí nad ní vůbec? Potýkají se s nepochopením ze strany většinové společnosti? Jaké bylo jejich dětství a jak je vnímá jejich rodina? Jaký mají vlastně vztah k dětem? Jak hledají partnera? A předně, co je k jejich rozhodnutí vedlo, tedy často většinou opakované – proč?

2. Demografické změny ve společnosti

2.1. Vývoj rodiny

Podle Možného se teoretikové modernity od Tönniese po Giddense shodli na tom, že moderní společnost omezuje solidaritu na stále menší skupiny až po individuum.⁸ V teorii rodiny je obdobně patrný posun od rozvětvené rodiny⁹ po rodinu nukleární.¹⁰ V roce 1965 John Hajnal poprvé popsal hranici táhnoucí se od St. Petersburgu do Terstu, která probíhala přibližně na pomezí Moravy a Slovenska.¹¹ Tzv. Hajnalova linie rozdělila rodinné chování v Evropě na dva typy. Severozápadní a Jihovýchodní. Severozápadní model, kam tedy patřilo i území dnešní České republiky, byl tím modernějším typem. Rodina měla menší počet členů, nebyla tak pokrevně provázaná, věk vstupu do manželství byl vyšší, sňatečnost nižší a projevoval se vyšším počtem celoživotně svobodných a bezdětných v populaci. Podstatné bylo i dědičné právo, které stanovovalo jako dědice prvorozeného syna, který ale musel vyplatit matku a sourozence.

Naproti tomu v Jihovýchodním modelu byly rodiny rozvětvené, sňatečnost vysoká a věk vstupu do manželství nízký. Sourozenci a matka zůstávali v hospodářství a nemuseli v rámci dědičného práva odejít jinam.¹² Je samozřejmě jasné, že toto dělení nemuselo být tak striktní,¹³ stejně tak, jako neplatí bez výjimek i onen pohled teorie modernity na společnost.¹⁴ Můžeme tyto modely brát jako ideální (zvláště pak přechod od rozvětvené rodiny po nukleární), nicméně Hajnalova linie je potvrzená daty historických demografií.¹⁵

⁸ Možný, 2003

⁹ Le Play definoval tři typy rodiny. Patriarchální (famille parentale), kterou pozoroval u asijských nomádů, kde členové nemají osobní vlastnictví a všichni žijí a pracují pro rodinu. Nestabilní (famille instable), což je v podstatě totéž, co později popsal Parsons jako rodinu nukleární. Tento typ rodiny odsuzoval pro přehnaný individualismus. Jako příkladný typ popsal rodinu rozvětvenou (famille souche), která se povětšinou skládá z ženatého syna a jeho rodiny, jeho rodičů, případně svobodných sourozenců, tet a strýců. (Možný, 1999)

¹⁰ Nukleární rodina je pouze otec, matka a jejich děti. (Parsons, 1955)

¹¹ Hajnal, 1965

¹² Devolder, 1999

¹³ Sám Hajnal později model rozšířil ještě o výjimky, jakými bylo například Irsko, jih Španělska, jih Itálie a Sicílie, které se demografickými rysy řadily spíše do Jihovýchodního modelu. (Bacci, 2003)

¹⁴ Existuje mnoho výzkumů, část založených na datech ze Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe (SHARE), které se zabývají mezigenerační solidaritou. Albertini (2007) v jednom z nich dochází k závěru, že představa separované nukleární rodiny je nepřesná, protože rodiny mají tendenci mezi sebou udržovat kontakty, i když spolu již nebydlí ve společné domácnosti.

¹⁵ Devolder, 1999

2.2. Specifika České republiky

Česká republika, respektive Československo, v tomto ohledu prodělalo zajímavý vývoj, kdy v době před druhou světovou válkou spadalo do modelu Severozápadního, zatímco období totality ho přesunulo do modelu Jihovýchodního. Po pádu režimu demografické ukazatele udělaly obrat o sto osmdesát stupňů a republika se opět vrátila k modelu fungujícímu za první republiky. Tento jev Možný s Rabušicem popsali jako „návrat české rodiny do Evropy“¹⁶.

Jaké charakteristiky tedy popisují Českou republiku po roce 1989?

2.2.1. Sňatečnost

Sňatečnost¹⁷ trvale klesá, zatímco podíl svobodných v populaci se zvyšuje. Podíl svobodných v populaci je navíc vysoký také proto, že se zároveň zvyšuje věk při vstupu do manželství (grafy 2.4. a 2.5.). Nejen tedy, že konečně svobodných přibývá, zároveň je tedy toto číslo zkresleno odložením manželství do vyššího věku.¹⁸ V roce 1989 uzavřelo v České republice 81 tisíc párů sňatek, v roce 1999 to bylo 54 tisíc¹⁹ a roku 2011 už to bylo jen 45 tisíc.²⁰ V některých letech dochází sice k mírnému nárůstu, obecně je však patrná klesavá tendence (viz. graf číslo 2.1.). Na konci osmdesátých let v kategorii 20 až 29 bylo 488 tisíc svobodných, zatímco na konci devadesátých let je to již 61% lidí v této věkové skupině, tedy více než jeden milion.²¹ Počet svobodných ve věkové kohortě 20 až 29 let se za deset let zdvojnásobil, což je patrné z grafu číslo 2.2.

¹⁶ Možný; Rabušic, 1999

¹⁷ Sňatečnost jako demografický ukazatel je silně ovlivňována věkovou strukturou populace. (Kalibová, 2006) Je tedy zřejmé, že jak populace stárne, ubývá i počet lidí, kterých se sňatek hypoteticky týká. K mezinárodnímu srovnání se tedy používá tzv. tabulková prvosňatečnost, která vyjadřuje v procentech, kolik lidí se do padesáti let věku poprvé ožení/vdává. Ta byla v roce 1989 89,2 % u mužů a 95,3 % u žen. V roce 2010 54,9 % u mužů a 61,6 % u žen (Zdroj: Český statistický úřad). Je tedy zřejmá klesající tendence i po očištění ukazatelů od zkreslujících vlivů.

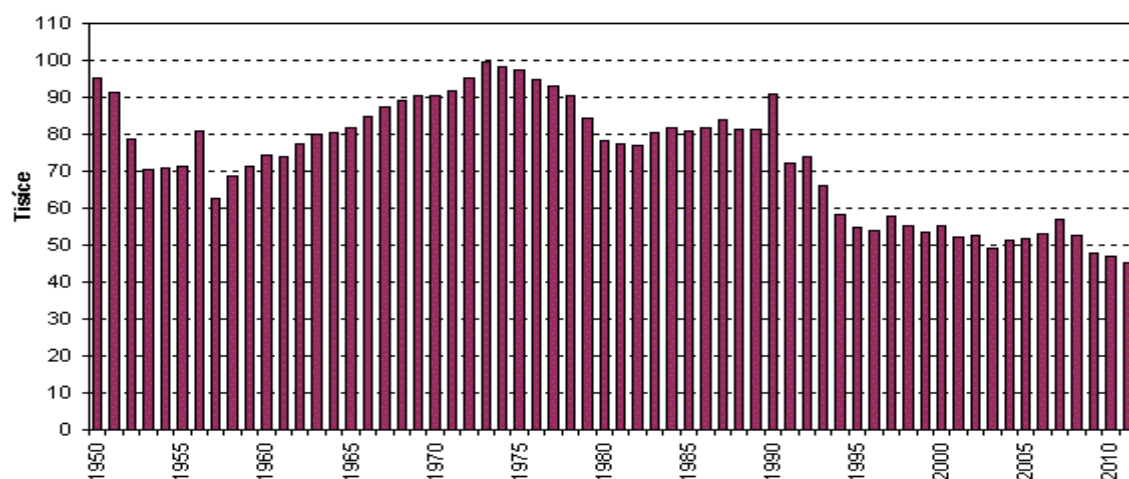
¹⁸ Tento jev se nazývá tempo efekt a výrazně zkresluje demografické ukazatele pro mezinárodní srovnání (Hašková, 2009)

¹⁹ Katrňák, 2001

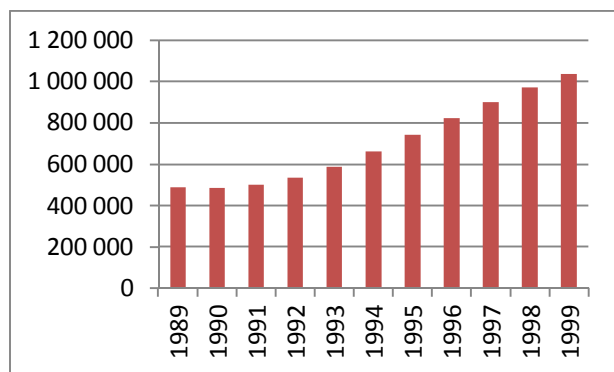
²⁰ Přesně 45 137, jedná se o nejnižší sňatečnost od roku 1918. Zdroj: Český statistický úřad

²¹ Katrňák, 2001

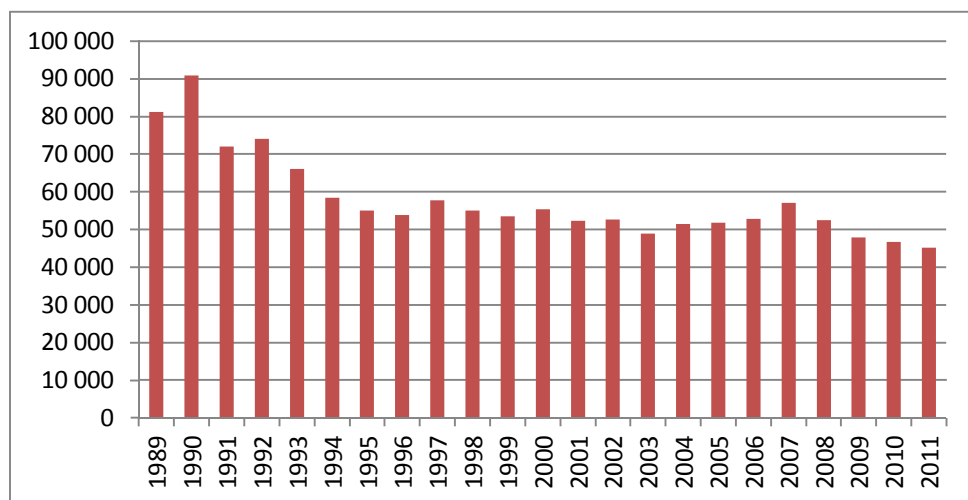
Graf č. 2.1. Roční počty sňatků 1950 - 2011²²

Graf č. 2.2. Počty svobodných v kohortě 20-29 let v období 1989 – 1999²³

Graf č. 2.3. Roční počty sňatků v období 1989 – 2011²⁴

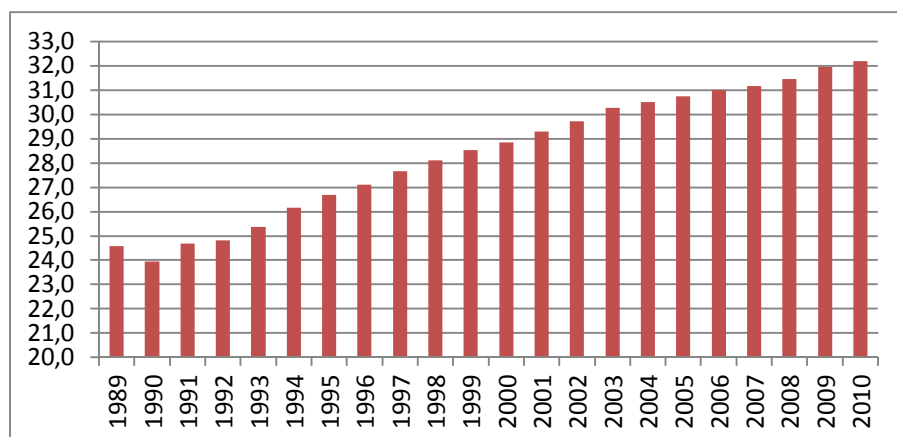

²² Zdroj: Český statistický úřad [online] [cit. 21. 7. 2012]. Dostupné na: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost>.

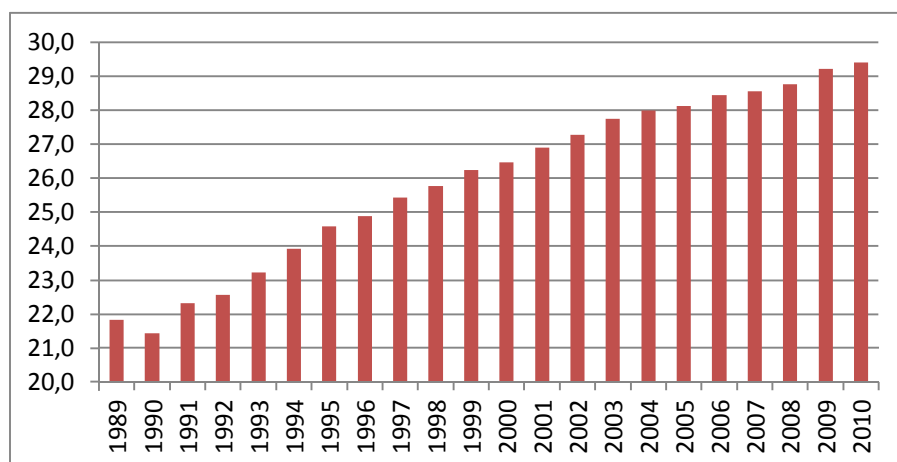
²³ Katrňák, 2001

²⁴ Zdroj dat: Český statistický úřad

Graf č. 2.4. Věk mužů při vstupu do prvního sňatku v období 1989 – 2011²⁵

Graf č. 2.5. Věk žen při vstupu do prvního sňatku v období 1989 – 2011²⁶

2.2.2. Rozvodovost

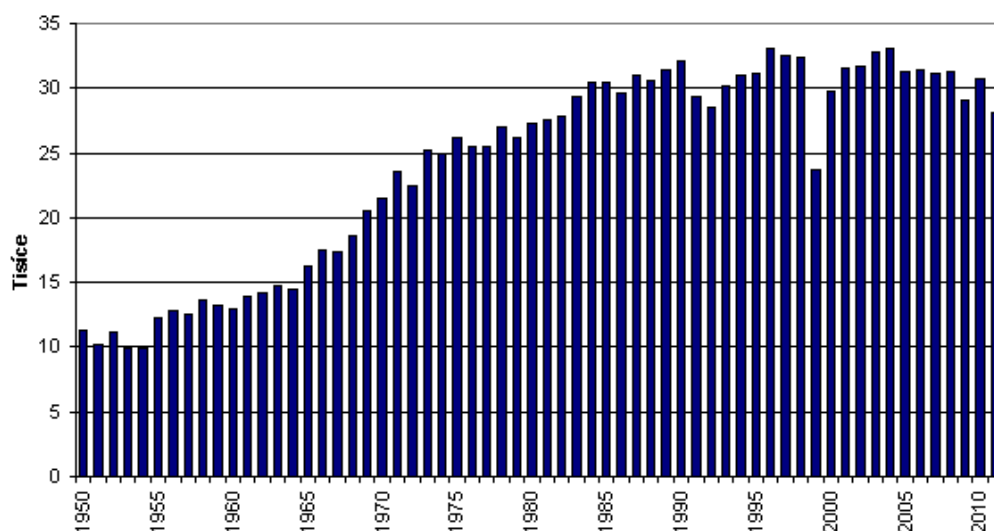
Rozvodovost je často diskutovaným problémem, u kterého se ale opakovaně (a to předně u laické veřejnosti a médií) opomíjí fakt, že její prudký nárůst není doménou devadesátých let (na rozdíl od ostatních demografických ukazatelů). Rozvodovost byla poměrně vysoká již za první republiky, ovšem začala prudce narůstat v polovině šedesátých let. Mohla za to úprava zákona, podle kterého se při rozvodu již nestanovovala vina. Od té doby se počet absolutních rozvodů velmi rychle zvyšoval. Tento trend je zdůvodňován příliš nízkým věkem vstupu do manželství. V devadesátých letech se, pro někoho paradoxně, zastavil a stagnoval. V roce 1999 si na grafech č. 2.6. a č. 2.7. můžete povšimnout výrazného poklesu rozvodovosti. Ten byl způsoben další legislativní změnou, která byla projednávána již

²⁵ Zdroj dat: Český statistický úřad

²⁶ Zdroj dat: Český statistický úřad

v roce 1996 (což se do grafů promítlo naopak velmi vysokou hodnotou). Ta zjednodušila rozvod u těch, kteří byli svoji déle jak rok, nežijí spolu déle jak půl roku a své majetkové vztahy a předně poměry k nezletilým dětem mají vyřešené. Jinými slovy oba partneři s rozvodem souhlasí a jsou dohodnuti i na péči o dítě. Na druhou stranu ovšem značně ztížila rozvod těm, u kterých by byl rozvod v rozporu s právy dítěte. V praxi to znamenalo, že se v roce 1996 řada nestabilních manželství raději rychle rozvedla, čímž ubylo potenciálních rozvodů v roce 1999. Hlavně ale ono ztížení odsunulo rozvod těch, kteří by se jinak rozvedli v roce 1999, do pozdějších let.²⁷ Ukazatel úhrnné rozvodovosti²⁸ narůstá rovněž od šedesátých let. V současnosti kolísá. V roce 2010 byla jeho hodnota 50%, v roce 2011 46,2%. Zároveň s ním ale roste i délka průměrného trvání manželství do rozvodu. Ta se v roce 2010 rovnala 12,9 letům a oproti začátku devadesátých let tak vzrostla o 3 roky.

Graf č. 2.6. Roční počty rozvodů 1950-2011²⁹

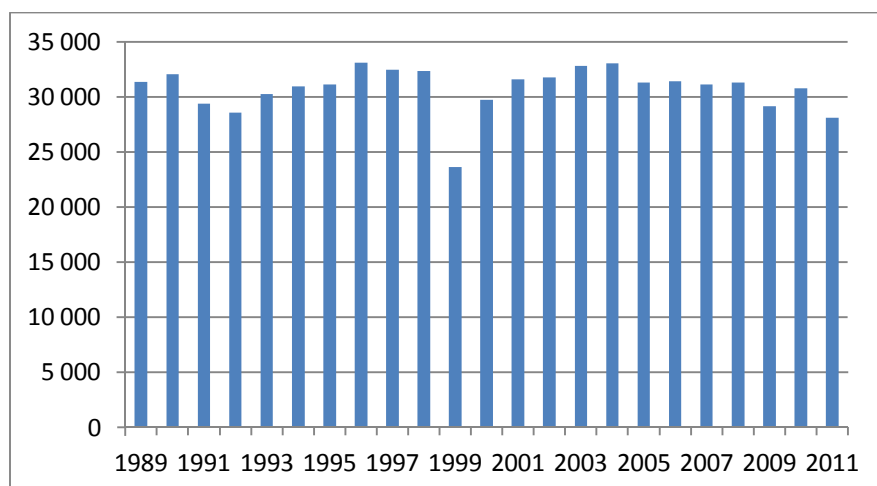

²⁷ Kalibová, 2007

²⁸ Úhrnná rozvodovost je demografický ukazatel, který vyjadřuje procento manželství, která se rozvedou. Je mezinárodně srovnatelný a k jeho výpočtu se využívá průměrná délka trvání manželství tak, aby ukazatel zhruba vyjadřoval manželství, ze kterých rozvod vychází. (Kalibová, 2006)

²⁹ Zdroj: Český statistický úřad [online] [cit. 21. 7. 2012]. Dostupné na: <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>>.

Graf č. 2.7. Roční počty rozvodů v období 1989-2011³⁰

2.2.3. Porodnost

Demografické statistiky popisují změny porodnosti a plodnost v následujících ukazatelích.³¹

a) Absolutní počet narozených klesl mezi lety 1990-1996 o 30,7%. Tento údaj se ale v období mezi lety 1989-2011 liší jen o 15,3%. Na grafu č. 2.6. je zřetelně vidět propad mezi roky 1993-2004. Ten se vykládá právě odložením porodů silných ročníků sedmdesátých let do vyššího věku.

b) Snížení hrubé míry porodnosti³² v letech 1991-1996 z 12,6 na 8,8, zatímco od roku 1999 se tato míra začala zvyšovat z 8,7 na 11,1 v roce 2007.³³

c) Pokles plodnosti v manželství související s poklesem sňatečnosti a odkládáním narození prvního dítěte, čímž klesá plodnost hlavně mladých žen a přesouvá se do vyššího věku nad 25 let.

d) Zvýšení průměrného věku při narození dítěte v letech 1989-2011 z 24,8 na 29,7 a zvýšení průměrného věku při narození prvního dítěte z 22,5 na 27,8.

e) Snížení úhrnné plodnosti³⁴ z 1,87 na 1,43 v letech 1989-2011.

f) Snížení počtu umělého ukončení těhotenství ze 111 683 v roce 1989 na 24 055 v roce 2011. Přičemž v témže časovém období klesla i úhrnná potratovost³⁵ z 1,78 na 0,52.

³⁰ Zdroj dat: Český statistický úřad

³¹ Zpracováno podle: Tuček, 1998, za použití nových dat do roku 2011: Český statistický úřad

³² Hrubá míra porodnosti je demografický ukazatel vyjadřující počet živě narozených dětí na 1000 obyvatel v daném roce. (Kalibová, 2006)

³³ Český statistický úřad, 2008

³⁴ Úhrnná plodnost je demografický ukazatel udávající počet dětí, který by se narodily ženě během jejího reprodukčního období. To je počítáno jako 35 let (15-49 let). Hodnota, potřebná pro udržení početního stavu populace je 2,1. (Kalibová, 2006)

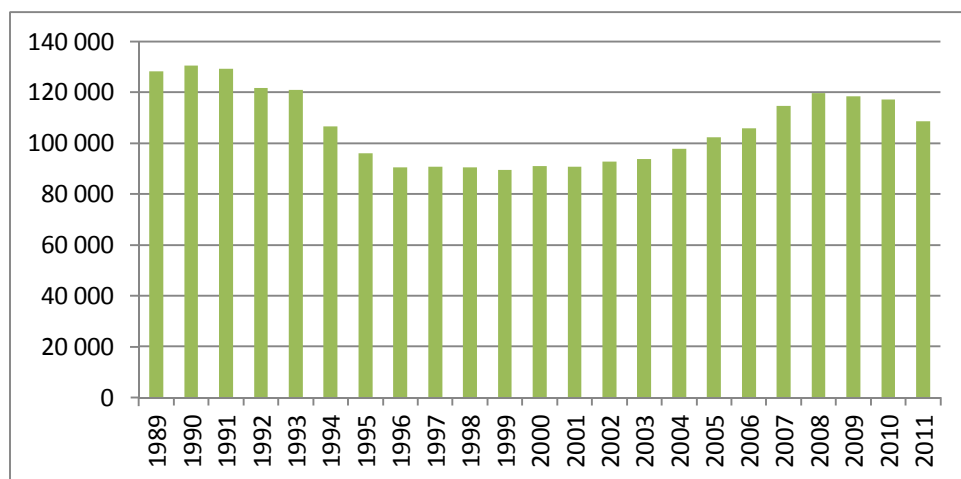
g) Prodlužování intervalu mezi sňatkem a narozením dítěte a mezi narozením prvního a dalších dětí. Naopak za socialismu byl sňatek silně spjat s narozením dítěte a velká část dětí se rodila dříve jak devět měsíců po svatbě.³⁶

h) Pokles podílu dětí narozených v prvním pořadí.

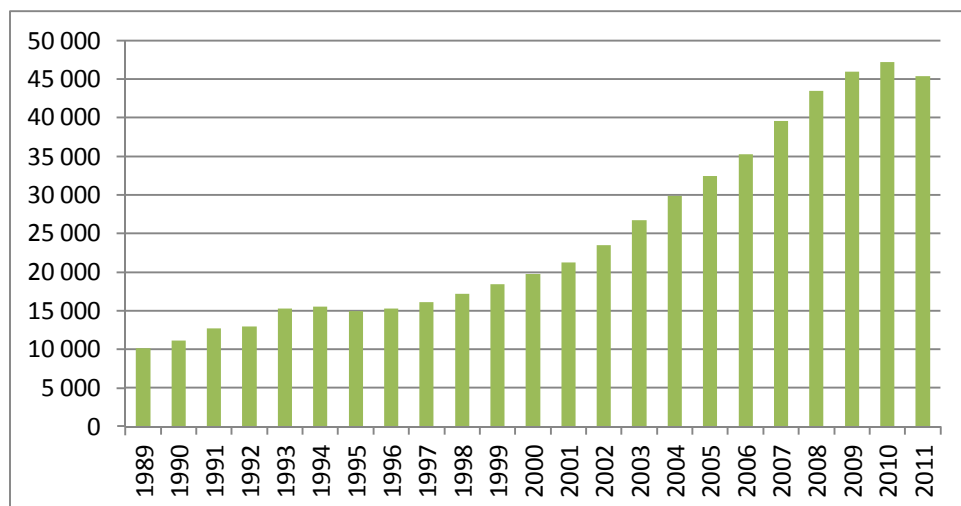
ch) Zvyšující se počet mimomanželsky narozených dětí z 10 141 na 45 421.

i) Pokles čisté míry reprodukce³⁷ z 0,9 na 0,69.

Graf č. 2.8. Absolutní počet živě narozených dětí mezi lety 1989-2011³⁸

Graf č. 2.9. Absolutní počet dětí narozených mimo manželství v letech 1989-2011³⁹

³⁵ Úhrnná potratovost je demografický ukazatel, který zpřesňuje představu o potratovosti díky tomu, že popisuje průměrný počet potratů na jednu ženu v jejím reprodukčním období. (Kalibová, 2006)

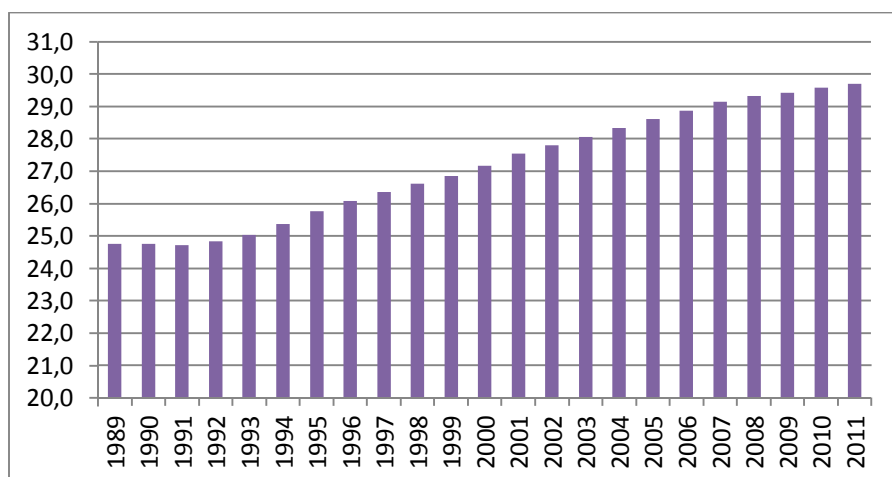
³⁶ Hašková, 2009

³⁷ Čistá míra reprodukce je demografický ukazatel, který udává počet děvčat, která se narodí jedné ženě během jejího reprodukčního období a která se zároveň dožijí věku matky v době porodu. Při udržování početního stavu populace je její hodnota 1. (Kalibová, 2006)

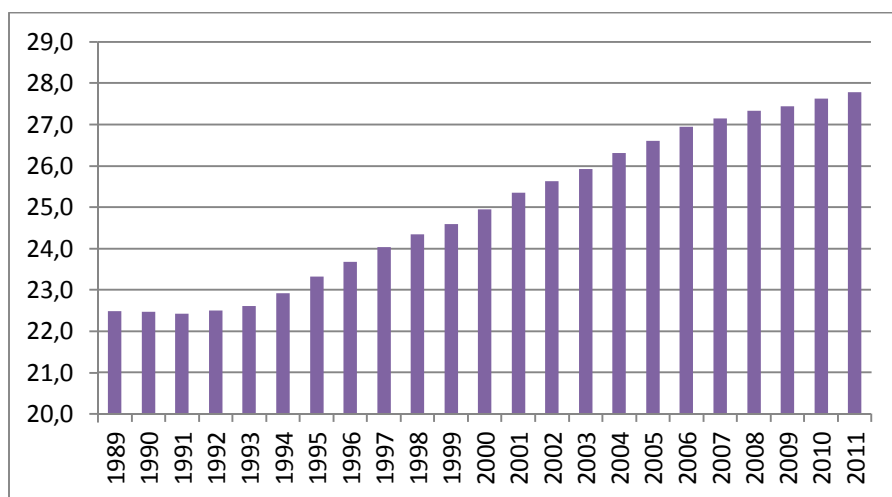
³⁸ Zdroj dat: Český statistický úřad

³⁹ Zdroj dat: Český statistický úřad

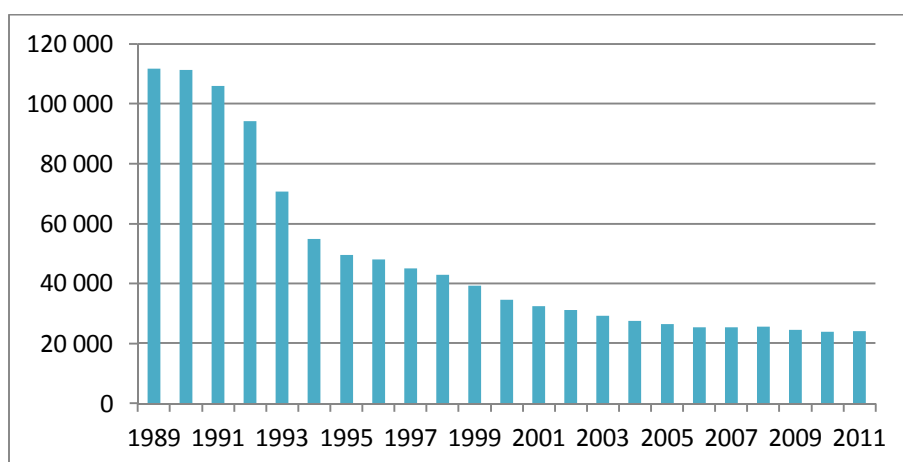
Graf č. 2.10. Průměrný věk rodiček v letech 1989-2011⁴⁰

Graf č. 2.11. Průměrný věk prvorodiček v letech 1989-2011⁴¹

Graf č. 2.12. Počty umělých ukončení těhotenství v letech 1989-2011⁴²

⁴⁰ Zdroj dat: Český statistický úřad

⁴¹ Zdroj dat: Český statistický úřad

⁴² Zdroj dat: Český statistický úřad

2.3. Konečná bezdětnost

Demografie nám může nabídnout pouze čísla, která nám osvětlí stav, jak se jeví z vnějšku. Víme, kolik žen v republice nemá děti. Pak známe vyjma jiných údajů jejich věk, vzdělání a rodinný stav. Z lékařských statistik vyčteme počty párů, které se pokoušejí o umělé oplodnění. Z úředních statistik zase zjistíme, kolik párů žádá o adopci. Věk nám může říct, jaká je ještě pravděpodobnost, že žena do konce svého fertilního období porodí dítě. U muže pak jako takovou pravděpodobnostní hranici můžeme chápat dokonce až jeho smrt. Dozvíme se sice konečnou bezdětnost,⁴³ ale už nevíme, jaké byly její důvody. Z údaje: žena, 25 let, bezdětná, nepoznáme, že je stoupenkyní nokidding, která si své rozhodnutí opravdu nerozmyslí do konce života. Stejně tak z údaje: žena, 50 let, bezdětná, nepoznáme, že se jedná o ženu, která děti vždy chtěla, ale vzhledem k české legislativě kvůli tomu, že neměla partnera, nemohla podstoupit umělé oplodnění či žádat o adopci. Tato logika ovšem funguje i v opačném případě. Ačkoliv je to poměrně silné společenské tabu, existují ženy, které přiznávají, že pokud by mohly vrátit čas, dítě by nikdy neměly. Demografické údaje se tedy často osvětlují s pomocí historických souvislostí. Jako tomu bylo u již zmíněné rozvodovosti (kdy legislativa rychle změnila chování populace), tak je tomu u všech takových ukazatelů.

Není tedy překvapením, že už u generace narozené na přelomu devatenáctého a dvacátého století byla konečná bezdětnost 20%. V té době nejen, že se začaly rozšiřovat antikoncepční prostředky, ale hlavně vypukla první světová válka následovaná ekonomickou krizí a další světovou válkou. Ovšem je téměř pravidlem, že po každém větším válečném konfliktu přichází babyboom. Poté se v západní Evropě konečná bezdětnost opět zvyšuje, zatímco v tehdejší Československu po změně režimu zůstává velmi nízká a to na úrovni 7% (viz. kapitola 2.1.).⁴⁴ V předešlých odstavcích jsme mluvili o odložení sňatků a porodů. Takže ačkoliv se může zdát, že se teď porodnost zvýšila (a s ní se snížila konečná bezdětnost), většina demografů předpokládá, že v budoucnu se bude konečná bezdětnost zvyšovat. Sobotka⁴⁵ předpovídá, že podíl celoživotně bezdětných bude 15-22%. Českou republiku ale vidí jako zemi se střední úrovní bezdětnosti, zatímco Rychtaříková si myslí, že tato úroveň bude mnohem vyšší.⁴⁶

⁴³ S touto se ve statistikách počítá pouze u žen, protože „matka je vždy jistá, otec nejistý“. Tedy ženy jsou více s dítětem spojené právě prostřednictvím porodu, který je (až na velmi výjimečné situace utajených porodů) kontrolován lékařskými institucemi, zatímco muži mají tendenci děti, které nevychovávat, neuvádět, nebo ani nemusí vědět, že nějaké vůbec mají, případně vychovávají ty, jejichž biologickým otcem je někdo jiný.

⁴⁴ Hašková, 2009

⁴⁵ Sobotka, 2004

⁴⁶ Hašková, 2009

3. Bezdětnost a teorie

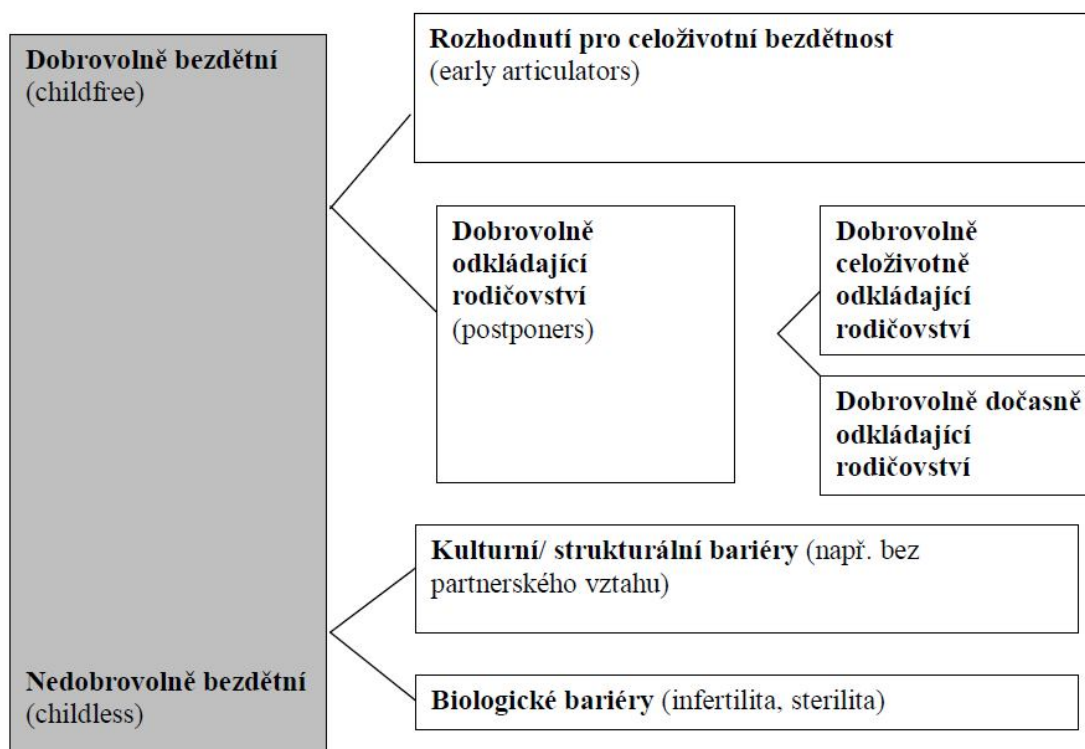
3.1. Typologie bezdětnosti

Hašková⁴⁷ definuje bezdětnost jako prostou absenci rodičovství. Jak už bylo řečeno, výzkum v této oblasti je poměrně složitý jednak:

- a) z důvodu konečnosti
- b) z důvodu dobrovolnosti

Nicméně to jsou jen dva základní faktory problematiky bezdětnosti. Hašková sestavila několik diagramů, které by měly usnadnit pochopení tohoto fenoménu.

Schéma 3.1. Typy bezdětných strukturované dle ne/dobrovolnosti bezdětnosti z pohledu bezdětné/ho (dimenze childfree – childless)⁴⁸

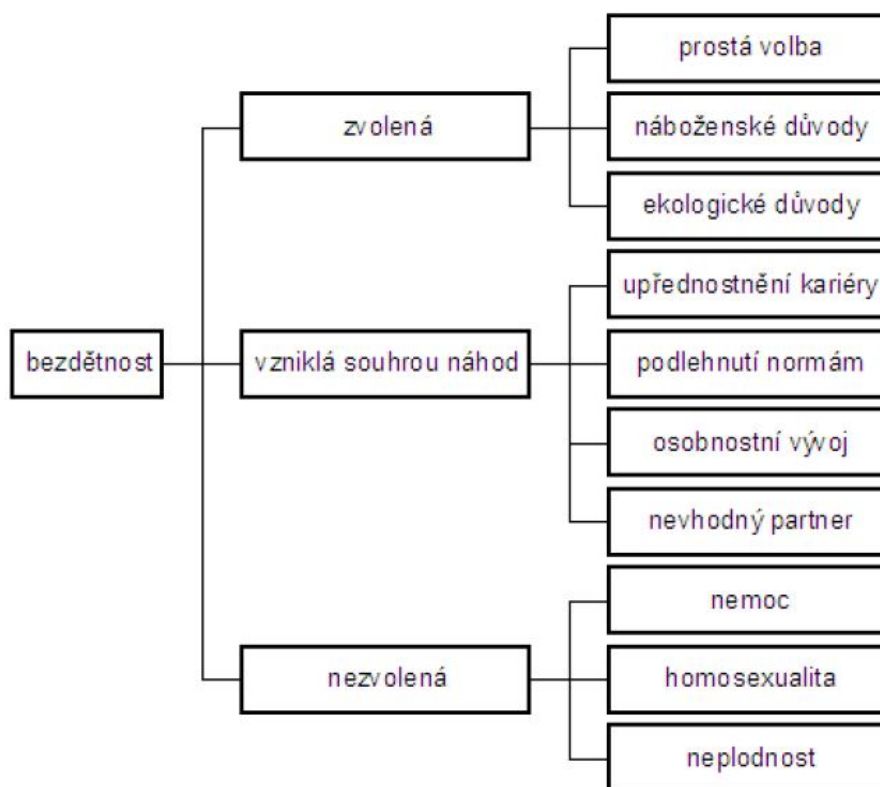
Je patrné, že vychází právě z oněch dvou předpokladů dobrovolnost a konečnost. Americká novinářka Madelyne Cain (jež je zároveň příkladem toho, že se v zahraničí na rozdíl od ČR píše o dobrovolné bezdětnosti také literatura na pomezí odborné a beletrie) se ve

⁴⁷ Hašková, 2006a

⁴⁸ Hašková, 2006a

své knize *Childless revolution* pokouší objasnit bezdětnost hlouběji tak, že použila ještě souhru náhod.⁴⁹ Následující schéma podle Cain sestavila Martina Jokešová.

Schéma 3.2. Typologie bezdětnosti podle Madelyne Cain⁵⁰

Do úvah o bezdětnosti zahrneme dvě časové roviny. V následujícím diagramu jsme si položili otázku, zda má jedinec děti, a to ve vybrané fázi jeho života (červený bod). Představme si ale zároveň hypotetickou možnost, že známe jeho život v tomto ohledu až do jeho smrti. V současnosti, kdy se ho ptáme, zda má děti, nás zajímá jen faktická pravda, zda ano, či ne. Pokud ne, odpovíme si na to, zda děti do konce svého života přece jen bude mít. Pokud ano, jedná se o jednoznačné a tak časté odkládání a o jednu ze dvou možností zakončenou rodičovstvím. Jestliže po dětech touží, zatouží nebo se o ně pokusí, jeho bezdětnost je nedobrovolná. V opačném případě se dostáváme ke skupině lidí, kteří jsou zájmem této práce, tedy k celoživotně dobrovolně bezdětným – nokidding.

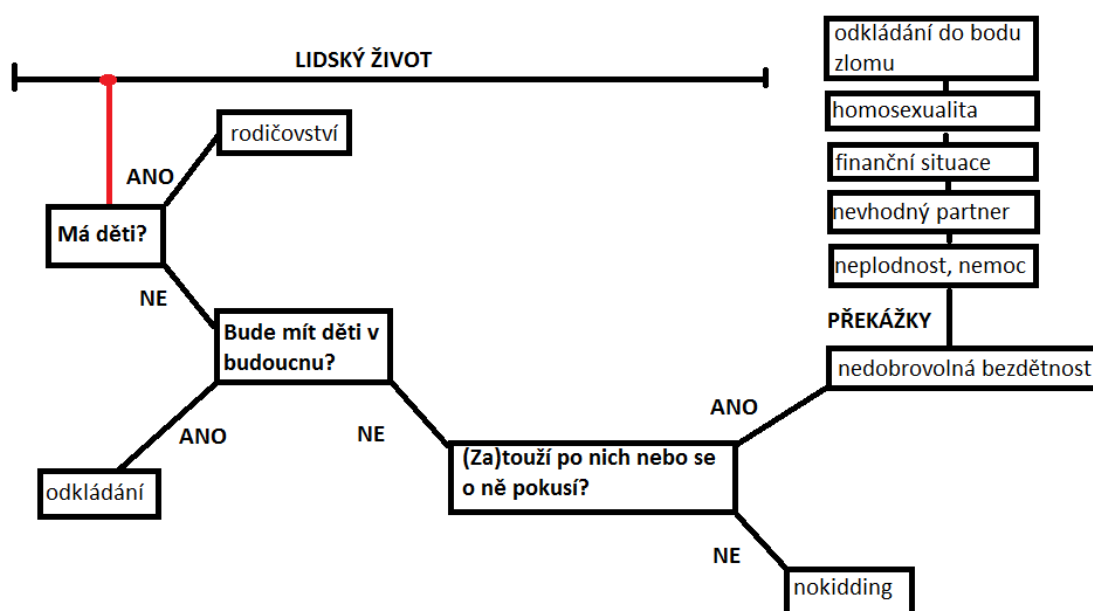
Nedobrovolná bezdětnost klade do cesty překážku. Může to být finanční situace (což je zdůvodnění jedné z teorií o růstu bezdětnosti v populaci, ke které se ještě dostaneme), fakt,

⁴⁹ Cain, 2001

⁵⁰ Jokešová, 2011

že se jedinec neseznámil s partnerem, kterého by považoval za vhodného, neplodnost, případně nemoc (která nedovoluje donosit nebo vůbec podstoupit těhotenství, dědičná choroba a podobně). Dochází i k takovému odkládání, které překročí „bod zlomu“, tedy věkovou hranici, po které již není biologicky (a společensky – například legislativa kolem adopcí v podstatě určuje věkovou hranici pomocí relativního rozdílu mezi věkem rodiče a věkem dítěte, kdy se při větším rozdílu podstatně zmenšuje šance, že staršímu páru bude adoptce schválena) možné dítě mít. Homosexualita je sama o sobě velkým tématem, vzhledem k tomu, že by stačila jen legislativní změna ohledně adopcí, a tato překážka by zmizela (Ostatně stejně tak by legislativní změna mohla částečně řešit i otázku nemožnosti sehnat partnera, protože naše zákony neumožňují adopci či umělé oplodnění jednotlivcům. Stále by ale tento problém nebyl vyřešen v případě lidí, kteří prostě dítě chtějí vychovávat v páru). Navíc homosexualita sama o sobě neznamená, že člověk nemůže mít své biologické dítě. V tomto ohledu jsou vzhledem k biologické podstatě a společenskému postoji ve formě spojování dítěte hlavně s matkou, nikoliv tak úzce s otcem, zvýhodněny lesby oproti gayům, pro které je tak homosexualita daleko menší překážkou.

Schéma 3.3. Typologie bezdětnosti

Krom toho, že v reálu nemáme onu možnost znát život člověka již v okamžiku, kdy se ho ptáme, zda má děti, tak už z toho, co jsme si řekli v úvodu o složitosti tohoto tématu ze sociologického, ekonomického a psychologického pohledu, vyplývá, že tento diagram nám

nemůže popsat všechny možnosti. Nedokáže promítnout to, jak jedinec během svého života bilancoval, co se odehrávalo v jeho nitru. Zda navenek reflektoval opravdu to, co bylo skutečným důvodem. A zda se nad tím vůbec zamyslel. I člověk žádající o adopci, o sobě může později tvrdit, že po dětech vlastně netouží, ale že podlehl společenské normě, tlaku partnera a podobně. Na druhé straně jsou na světě rodiče, kteří při bilancování svého života uznávají, že by dítě nikdy neměli. I když to samozřejmě neznamená, že nemají ke svému dítěti vztah, nebo že jsou špatnými rodiči, je samozřejmě takové přiznání velké společenské tabu. A tak, jako se u všech rodičů nedá snadno zodpovědět na otázku „proč ano?“, nedá se ani u bezdětných snadno říci „proč ne?“. Ovšem ačkoliv jsou tyto otázky z logického pohledu naprosto stejné, pod tlakem společenské normy je „proč ne?“ kladeno mnohem více a s hlubším nepochopením.

3.2. Teorie o poklesu porodnosti a růstu bezdětných v populaci

Demografové a sociologové se samozřejmě začali zajímat o to, proč se společenské změny charakteristické pro druhý demografický přechod dějí. Vznikly tak dva hlavní přístupy, které hledají důvod každý jinde.

Strukturální přístup navazující na teorii racionální volby u nás reprezentuje Jitka Rychtaříková. Vysvětluje příčiny změn ve společnosti vnějšími faktory, jakými jsou předně ekonomické a sociální překážky kladené mladým párům do cesty. Tomuto přístupu nahrává i prudkost změn provázejících stát po přechodu z jednoho výrazně odlišného režimu do druhého. Sama Rychtaříková tvrdí, že v západních zemích hrály větší roli změny v hodnotové orientaci obyvatelstva, což ostatně dokazuje i jejich plynulost, zatímco postkomunistické země jsou vystaveny šoku.⁵¹ Zastánci tohoto přístupu chápou vývoj plodnosti negativně a prosazují prenatální a další sociální politiku státu.

Naproti tomu **kulturní přístup**, jehož zastáncem je zejména Ladislav Rabušic, chápe příčinu v hodnotových změnách obyvatelstva. Šok, kterým postkomunistické země procházejí, vysvětluje otevřením nových možností jedinci a nazývá jej demografickým přechodem.⁵² Tento směr klade velký důraz na individualitu a současný i budoucí vývoj nepredikuje tak negativně. Porodnost podle něj nebude dále klesat a zastaví se na obdobné úrovni jako u západních států, zatímco migrace zajistí, že obyvatelstvo nebude ubývat.

⁵¹ Rychtaříková, 1996

⁵² Rabušic, 2001

Namísto umělé snahy o zvýšení porodnosti by se měl stát spíše vyrovnat s tím, že probíhající změny nezastaví, a namísto toho vést management populačního poklesu.⁵³ Tím je myšlena hlavně změna samotného systému, předně toho důchodového, který současnému vývoji nemůže stačit.⁵⁴ Zároveň tento přístup ale striktně nezamítá roli ekonomicko-sociálních faktorů. Současný stav by podle něj ale nastal i přesto, že by stát zajistil lepší životní podmínky.⁵⁵

V čem se tedy socialismus lišil od těžké země po roce 1989?⁵⁶

a) Nebyla dostatečně rozšířená kvalitní hormonální antikoncepce, absentovala sexuální výchova a regulace plodnosti probíhala více skrze interrupce.

b) Mladí lidé byli nedostatečně motivováni ke studiu na vysokých školách, kdy možnost studia byla omezená, což mělo za následek nízký podíl vysokoškolsky vzdělané populace.⁵⁷

c) Nesvoboda ve volnočasových aktivitách, z nichž nejpálčivější byla nemožnost cestování.

d) Nedostatek motivace kvůli nízké možnosti seberealizace na pracovním trhu.

e) Rodina se stávala jediným místem úniku před státní mocí.

f) Stát vedl pronatální politiku, která zvýhodňovala mladé sezdané heterosexuální páry s dětmi.⁵⁸

3.2.1. Teorie individualizace a kulturní změny

Teorie individualizace a kulturních změn daly základ onomu kulturnímu přístupu v demografii. Jejich východiskem je rostoucí individualismus jako součást postmoderních hodnot.⁵⁹ Podle Becka⁶⁰ se člověk nejdříve oprostí od starých norem, následně ztrácí tradiční jistoty a nakonec musí najít nový druh sociální svázanosti. Inglehart⁶¹ tuto změnu popsal jako tzv. tichou revoluci, která měla začít po druhé světové válce v západních zemích. Lidé se

⁵³ Prenatální politika je podle tohoto přístupu stejně nefunkční. Podle Rabušice štědrost státu v sedmdesátých letech nevyvolala porodnost dětí navíc, ale spíše děti, které by se stejně narodily, akorát později. (Rabušic, 2002)

⁵⁴ Bezděk, 2000

⁵⁵ Rolečková, 2006

⁵⁶ Zpracováno podle: Hašková, 2009

⁵⁷ Vysokoškolsky vzdělaní lidé mají celkově méně potomků, častěji inklinují k odkládání do pozdějšího věku a mají i vyšší konečnou bezdětnost. (Hašková, 2009)

⁵⁸ Stát tehdy podporoval mladé rodiny bytovou politikou, poskytoval novomanželské půjčky a výhodněji je zdaňoval. (Galuška, 2008)

⁵⁹ Bauman, 2002

⁶⁰ Beck, 2004

⁶¹ Inglehart, 1977

přestali bát o naplnění svých základních potřeb a místo toho se přeorientovali na potřeby vyšší.⁶² Individualizace tedy pochopitelně zasahuje prvně jedince, skrze něj rodinu a skrze tu celou společnost. Podle Giddense⁶³ lidé dnes upřednostňují volbu partnera přes emoce a ne pod tlakem společenských norem, které udávaly nutnost nalezení jediného partnera na celý život. Tyto vztahy jsou chápány jako nestabilní, protože končí v momentě, kdy končí emocionální vazba na partnera, a tak si lidé nejsou jistí budoucností v případě, kdy chtějí partnerství posunout dále k rodičovství.⁶⁴ Naproti tomu se odkládání nebo úplné odmítání rodičovství dá vysvětlit i větší potřebou seberealizace.⁶⁵ Tyto teorie jsou mimochodem často kritizovány kvůli problematické empirické ověřitelnosti.⁶⁶

3.2.2. Teorie racionální volby

Naproti tomu je teorie racionální volby poměrně „chladná“, protože uvažuje v podstatě jen o hodnotě dítěte a ekonomických kalkulacích o něm.⁶⁷ Dítě je poptávané zboží, jehož součástí jsou ale i náklady. Podle Beckera se jedná o náklady přímé, tedy to, kolik dítě opravdu stojí, a nepřímé, kam se započítává ušlý zisk související s pořízením dítěte.⁶⁸ S tím, jak ženy vstoupily vlivem emancipační vlny na pracovní trh, se tedy rapidně zvyšují náklady ušlého zisku. Cena dítěte stoupá. To by nás mohlo vést k myšlence, že bohatí lidé musí mít dětí více, než chudí. Není tomu tak podle těchto teorií proto, že bohatí lidé mají vyšší očekávání užitku, který z dítěte vyplývá. Je tedy nutné mnohem více do něj investovat. Do jeho vzdělání, výchovy a podobně.⁶⁹ Krom toho také lidem v dnešní době déle trvá, než se prosadí na pracovním trhu⁷⁰ (i doba vzdělávání se prodlužuje), dlouhou dobu tedy na pořízení dítěte vůbec nemají dostatečné zázemí. Navíc technologický pokrok nabízí i další zboží na trhu, které v určitém slova smyslu dítěti konkuruje. Tyto teorie logicky zastávají názor, že zvýšit porodnost může různými prostředky stát, který sníží přímé i nepřímé náklady na dítě tak, aby více lidem stálo za to do něj investovat.

⁶² Podobně jako u Maslowovy pyramidy potřeb.

⁶³ Giddens, 1992

⁶⁴ Bauman, 2002

⁶⁵ Lesthaeghe, 1995

⁶⁶ Bartošová, 2012

⁶⁷ Současné s tím je vhodné zmínit se i o existenci tzv. teorie hodnoty dětí, která má za úkol neřešit, proč lidé děti nemají, ale naopak co je vede k tomu, je přes všechny vnější překážky stále mít. Tedy proč porodnost nevymizí úplně. Jedná se o teorii na podobném základu. To znamená, že dítě je chápáno jako zboží a lidé je mají, když si myslí, že výnos z něho převyší investované náklady. (Jokešová, 2011)

⁶⁸ Becker (1991) in Hašková, 2009

⁶⁹ Hašková, 2009

⁷⁰ Easterlin v roce 1976 empiricky na datech z USA ověřil, že silné ročníky mají méně dětí proto, že je pro ně mnohem těžší se prosadit na pracovním trhu. Ovšem data z evropských zemí s výraznou sociální politikou tuto teorii nepodporují. (Hašková, 2009)

3.2.3. Teorie sociální anemie

Tento přístup navazuje na klasickou Durkheimovu teorii o anemii, což je situace, ve které přestala platit konzervativní pravidla, ale ještě není nastolený nový řád. Lidé jsou tak zmateni a frustrováni, cítí se nejistí v plánování budoucnosti. V extrémních případech tak může dojít ke zvýšení sebevraždy.⁷¹ Merton⁷² na to navazuje předpokladem, že anomie je v podstatě rozpor mezi kulturními a sociálními systémy.⁷³ Můžeme si to předvést na příkladu České republiky. Po změně režimu dochází ke ztrátě důvěry v předchozí hodnoty. Probíhá tak přerod institucí, což je ale časově velmi náročné. Do toho současně zasahuje představa o nových hodnotách (v tomto případě vztažená k západním zemím, kterým se naše země „chce“ po pádu socialismu přiblížit), které ještě ale plně neplatí, zatímco současně velká část lidí (předně starší generace) uznává stále hodnoty předešlé. Státní aparát není dostatečně flexibilní, aby na to vše reagoval, a tak dochází k rozporu kultury a sociálního systému. Uklidnění jedné takové velké změny tedy trvá několik generací. Problémem této teorie je měřitelnost, kdy se používají otázky ohledně psychické pohody, ne/jistoty a sociální dezorientace. Předpokládá se, že sociální anomie jedinci ztěžuje plánovat budoucnost a činit ohledně ní závažná rozhodnutí. Existují ale případy, kdy přes existenci sociální anemie porodnost stoupá, protože dítě je chápáno jako životní jistota.⁷⁴ Například vyšší porodnost žen z chudších vrstev je vysvětlována právě tím, že uplatnění na pracovním trhu pro ně oproti rodičovství není životní jistotou, zatímco s dítětem je velká část jejich života rozhodnutá.⁷⁵ Toto vysvětlení poskytuje teorie redukce nejistoty, což je oproti popisovaným teoriím směr, který se zabývá tím, proč vlastně lidé děti stále mají.

3.2.4. Teorie sociálních sítí

Tento pohled na nárůst počtu bezdětných ve společnosti dává znovu důraz na normy, ale nemluví v podstatě o tom, kde se normy vzaly a proč (na rozdíl od teorie individualizace). Jeho základem je pojem sociální kapitál, který definoval Bourdieu.⁷⁶ Ten je závislý na množství lidí, s nimiž se jedinec stýká, a předně na kvalitě jeho vztahů s nimi. Z těchto vztahů se formuje tzv. sociální síť. Ta je důležitá pro další prospěch jedince. Ze sociální sítě vychází

⁷¹ Durkheim, 2005

⁷² Merton, 1966

⁷³ Jedná se tedy o teorii kombinující strukturální a kulturní přístup.

⁷⁴ Můžeme zmínit i poválečný babyboom, kde ale hraje roli také fakt, že se z války vracejí muži, takže je náhle s kým děti mít.

⁷⁵ Friedman, 1994

⁷⁶ Bourdieu, 1998

normy, které jedince silně ovlivňují. Pokud je ve společnosti trendem, že určité chování, v tomto případě bezdětnost, je bráno jako normální, respektive není sankcionované, tento pohled přejímá i jedinec a tím se zvyšuje pravděpodobnost, že sám bude bezdětným. Čím více je potom bezdětných, tím spíš je bezdětnost normou a tím více dále přibývá bezdětných. Jedná se v podstatě o to, co se dá lidově nazvat „začarovaný kruh“.

Můžeme tak vysvětlit i určitou potřebu sdružování se u nokiddings. Ti se nejvíce sdružují na internetu,⁷⁷ na serverech, pro které se dnes vžil příznačný název „sociální sítě“. Podle této teorie se tedy scházejí proto, aby se utvrdili v tom, že dobrovolná bezdětnost není odsouzeníhodná, což je zároveň podporuje zůstat dobrovolně bezdětnými. Krom získávání pocitu sounáležitosti se tak vymezují oproti zbytku společnosti a snaží se na sebe upozornit proto, aby přestali být odsuzováni.

V souvislosti s touto teorií pokládám za vhodné se zmínit o hypotéze pasti nízké plodnosti. Jejím předpokladem je, že pokud plodnost ve společnosti klesne pod určitou úroveň,⁷⁸ začne ve společnosti působit mechanismus, který povede k dalšímu snižování plodnosti.⁷⁹ Jedním z těchto mechanismů je právě vznik „kultury nízké plodnosti“, což je ona sociální síť uznaná norma, která se tak sama začne posilovat.⁸⁰ Jedná se však jen o hypotézu, kterou zastánci kulturního přístupu popírají.

3.2.5. Teorie genderové rovnosti⁸¹

Tato teorie vychází z předpokladu, že existuje rozpor mezi rovností genderu v soukromém a veřejném životě. Žena a muž mají dnes podobné podmínky při získávání vzdělání nebo na pracovním trhu, přesto však mohou mít nerovné postavení v rodině. A protože ženy své rovné postavení při založení rodiny ztrácejí, s pořízením dětí otálejí nebo je odmítají úplně.⁸² Čím je společnost dané země konzervativnější ohledně rodinného života, tím je zde také nižší porodnost. V zemích s tradičně vysokou religiozitou obyvatelstva (Jižní

⁷⁷ Osobní kontakt je pro ně poměrně nesnadný, vzhledem k tomu, že jich v populaci není takové množství a jsou „rozeseti“ po celé republice. Pořádají i srazy ve větších městech, leč internetová komunikace u nich hraje hlavní roli.

⁷⁸ Kritická hranice se udává jako 1,5 dítěte na jednu ženu. (Hašková, 2009)

⁷⁹ Hašková, 2009

⁸⁰ Jedná se o sociologický mechanismus. Další je demografický mechanismus, kdy menší počet narozených znamená menší počet potenciálních rodičů a tím pádem ještě méně dětí. A nakonec ekonomický mechanismus, který je o neúměrném zatížení důchodového systému kvůli velkému počtu důchodců a malému počtu ekonomicky aktivních lidí v populaci. (Hašková, 2009)

⁸¹ Původní termín je gender equity. Je poměrně problematické, jej přeložit tak, aby se nepletl s termínem equality. Vycházím z toho, že jak Hašková (2006b,2009), tak Farková (2009) používají termín genderová rovnost.

⁸² McDonald, 2000

Evropa) je názor na rodinu konzervativní a i porodnost je zde velmi nízká. Naproti tomu skandinávské země jsou v tomto ohledu velmi liberální a porodnost zde je vyšší. Tyto země jsou totiž liberální, i co se týče sociální podpory. A to předně na trhu práce.⁸³ Ženy ve Skandinávii jsou tedy více motivované založit rodinu, protože tím neztrácejí svoje rovné postavení ve veřejné sféře.

⁸³ Hašková, 2006b

4. Dobrovolná bezdětnost – fakta, výzkumy a pohled našeho výzkumu

4.1. Metodologie

4.1.1. Koncept výzkumu

Respondenti byli vybráni přes internetové stránky českého Nokidding klubu a fórum na Lide.cz Nokidding.⁸⁴ Metoda jejich výběru byl samovýběr, kdy reagovali na prosbu zveřejněnou na jejich diskusích, případně zafungovala „sněhová koule“, když žádost mezi sebou přeposlali dál. Náš výzkum je tedy zaměřen na ty, kteří sami sebe chápou a definují jako dobrovolně bezdětné, označují se jako Nokidding a jsou členy diskusí určených dobrovolně bezdětným. Cílem bylo zjistit, jaký život dobrovolně bezdětní žijí, jak plánují svoji budoucnost, co je vede k jejich rozhodnutí, jaké bylo jejich dětství, jaké mají vztahy s rodinou svojí, případně partnera, jak žijí v partnerských vztazích, jaký je přibližně jejich světonázor, zda cítí odsouzení veřejností a jak se s ním případně vyrovnávají a jaký vlastně mají názor na děti a rodiče.

4.1.2. Užitá metoda

Výzkum proběhl kvalitativně. Použita byla metoda strukturovaného rozhovoru. Rozhovor trval cca hodinu. Struktura rozhovoru byla následující:

a) osobní zainteresovanost

- názor na dobrovolnou bezdětnost
- spokojenost s vlastním životem
- plánování budoucnosti
- kdy (míněno událost a věk) se rozhodl/a stát se nokidding
- co ho/ji odrazuje od toho, mít děti

b) rodina

- názor jeho/její rodiny
- vztahy s rodinou
- dobrovolně bezdětní příbuzní
- rodinná anamnéza, hodnocení vlastního dětství
- děti v rodině – sourozenci, neteře a podobně

⁸⁴ Oba tyto servery si popíšeme v dalších kapitolách.

- vztah k dětem celkově, pocity ohledně dětí
- vztah dobrovolně bezdětných ke zvířatům

c) partnerství

- má partnera a je také dobrovolně bezdětný/á?
- názor rodiny partnera
- problematika hledání partnera
- řešení „on/ona děti chce, já ne“
- názor na manželství
- dobrovolně bezdětné manželství
- názor na singles
- antikoncepce – jakou používá, názor na hormonální antikoncepci
- sterilizace
- interrupce
- adopce – jako ekvivalent interrupce, jako řešení neplodnosti, názor na babybox
- genderový aspekt v problematice dobrovolné bezdětnosti

d) přátelství

- názor přátel
- první věc, co zazní, zmíní-li se o své dobrovolné bezdětnosti
- přátelé mezi dobrovolně bezdětnými
- střety s „dětnými“, jak se promění vztah s přáteli potom, co se přátelé stanou rodiči
- sdružování dobrovolně bezdětných

e) veřejné mínění

- pocity ohledně tématu dobrovolné bezdětnosti ve veřejném mínění
- jak je dobrovolná bezdětnost prezentována médií
- pedocentrismus společnosti
- předsudky a stereotypy
- pocit tlaku z okolí

4.1.3. Respondenti

Respondentů se zúčastnilo osm. Všichni souhlasili s užitím následujících údajů a s nahráváním rozhovoru. Pět rozhovorů proběhlo osobně, tři se kvůli vzdálenosti uskutečnily

přes Skype. Pět zúčastněných byly ženy, tři muži, přičemž struktura rozhovoru byla v obou případech téměř stejná, lišila se jen v detailech. Všichni se ozvali skrze vybrané servery, jeden respondent přiznal, že diskusi navštěvuje, ale nepřispívá, přičemž jedna aktivní členka je jeho přítelkyně.

Tabulka 4.1. Seznam respondentů v abecedním pořádku:

Anna věk: 21 zaměstnání: studentka VŠ vzdělání: maturitní bydliště: Praha	Josef věk: 35 zaměstnání: řidič nákladního automobilu vzdělání: vyučen opravářem zemědělských strojů bydliště: Hluboká n. Vltavou, pochází z malé vesnice
Eva věk: 26 zaměstnání: distribuce ve firmě zabývající se obchodem s LED technologiemi vzdělání: vysokoškolské – Ing. bydliště: Hluboká n. Vltavou	Pavla věk: 33 zaměstnání: operátorka výroby v automobilce vzdělání: vyučená prodavačka bydliště: Ostrava
Helena věk: 25 zaměstnání: studentka VŠ vzdělání: vysokoškolské – bc. bydliště: Praha	Standa věk: 31 zaměstnání: management v textilním průmysl – orientace na asijský trh vzdělání: vysokoškolské – Ing. bydliště: narozen na Slovensku, studium v Brně, současné bydliště v Praze, nyní pracovně v Chomutově, velkou část života strávil pracovně na cestách po světě (Čína, Austrálie, Švýcarsko)
Jana věk: 34 zaměstnání: asistentka vedoucího ve firmě zabývající se správou nemovitostí vzdělání: středoškolské s maturitou bydliště: Praha	Tomáš věk: 30 zaměstnání: knihovník a kontrolor řidičů taxislužby vzdělání: vysokoškolské – bc. bydliště: Praha

4.2. Historie a organizace dobrovolně bezdětných

4.2.1. Historie a organizace dobrovolně bezdětných ve světě

Termín childfree se poprvé objevil v Oxford English Dictionary na konci dvacátého století. Dnes je v něm toto heslo vysvětleno takto:

„childless – nemít dítě nebo děti, být bez potomků

*childfree – označení nebo vlastnost člověka, který nemá děti, předně z vlastní vůle*⁸⁵“

První organizace pro dobrovolně bezdětné byla založena v kanadském Vancouveru v roce 1984 Jerryem Steinbergem. Tomu se přezdívá „founding non-father“, což je slovní hříčka odkazující na termín „founding fathers“. V češtině jsou to „otcové zakladatelé“ a myslí se tím státníci, kteří podepsali Deklaraci nezávislosti Spojených států amerických. Jerry Steinberg je tedy zakladatel „neotec“ mezinárodního klubu No Kidding! International.⁸⁶ Klub dle svých webových stránek působí hlavně v Kanadě, USA a na Novém Zélandě, ale zaznamenává více či méně úspěšné pokusy o založení „poboček“⁸⁷ po celém světě. Sám sebe definuje jako „sociální klub“ pro dospělé páry i jednotlivce, kteří nikdy neměli děti. Členem se může stát každý, kdo je starší osmnácti let a nemá děti. Pokud má člen partnera, který děti má, například z předchozího manželství, tak ho sebou může brát na pořádané akce, ale pouze jako hosta, přičemž host se bez člena na akci nedostane.

*„Dokud jsme byli v Americe, účastnili jsme se různých akcí. Konaly se například společné večere, party na Halloween, nejlepší ale bylo splouvání řeky na kánoích... Akce ale byly dost masové. Sešlo se třeba sto lidí, takže bylo těžké najít si mezi nimi nějaké přátele. Také zde platila celkem přísná pravidla, například se nesmělo mluvit o dětech, nesměly se na akce vůbec vodit, lidé co mají děti se nemohli stát členy klubu a mohli ho navštěvovat pouze jako hosté...“*⁸⁸

No Kidding! International o sobě také píše, že nejsou výdělečnou organizací ani seznamovací agenturou. Nemají politický ani náboženský charakter. Oproti ostatním sdružením jsou orientováni předně na reálný život. Pořádají různé akce. Klub je rozdělen na menší celky, nazývané „chapters“, které se starají o své členy v menších oblastech, většinou na úrovni větších měst. Smazávají tak vzdálenost, která je překážkou pro české nokidding a komunikace po internetu je pro ně vedlejším zájmem. Jedná se o organizaci ve své podstatě zájmovou a poradenskou, jejím hlavním úkolem je společné trávení volného času.

⁸⁵ Překlad autorky. V originále: „Childless: Having no child or children; without offspring
Child-free: Designating or characteristic of a person who does not have children, esp. by choice“ Zdroj: Oxford English Dictionary

⁸⁶ <http://www.nokidding.net>

⁸⁷ V originále jsou nazývány „chapters.“

⁸⁸ Vyjádření respondentky v Mixová, 2007

Naproti tomu organizace Kidding Aside,⁸⁹ známá také jako The British Childfree Association, jako svůj hlavní cíl chápe kampaň za práva dobrovolně bezdětných. Jedná se o první politické hnutí dobrovolně bezdětných na světě. Stanovují si tři důvody své existence:

„a) Snaha pozvednout životní styl childfree ve veřejném mínění na rovnocennou a legitimní alternativu a prosadit jej jako pozitivní životní volbu.

b) Představit zájmy childfree veřejným subjektům jako jsou média a vláda.

c) Působit jako místo setkání a podpůrná síť pro childfree.⁹⁰“

Kidding Aside poskytuje krom obecné poradny kolem stylu lifechildfree také právní rady ohledně diskriminace v zaměstnání a pomáhá i ohledně sterilizací⁹¹ a antikoncepce. Tato organizace byla založena v roce 2000.

Childfree Zone⁹² je organizace manželů Moorových, která pořádá akce pro childfree v Austrálii. Zároveň vydali knihu „Proč si více lidí vybírá nebýt rodičem?“⁹³ Prodávají i další produkty se svým logem.⁹⁴ Svůj blog vedou přes doménu blogspot, což je server pro blogery poskytovaný společností Google. Řídí i celosvětové diskusní fórum skrze Yahoo.

The Childfree life⁹⁵ je komunita určená předně pro komunikaci prostřednictvím internetu. Na jejich webu se nachází největší diskusní fórum pro childfree na světě. Členi tu nejsou omezeni geografickým určením, tudíž je zde národnostní složení velmi pestré.

Childfree net⁹⁶ je obecná stránka, která slouží předně k hromadění informací o tomto tématu. I toto společenství má své členy a vede pro ně také e-mailové diskusní fórum.

„Kdo jsme? Jsme skupina dospělých, kteří sdílejí alespoň jednu společnou touhu: nepřejeme si mít děti. Jsme učitelé, lékaři, podnikatelé, spisovatelé, počítačová experti – na co si jen vzpomenete. Říkáme si childfree namísto childless, protože máme pocit, že childless znamená, že nám schází něco, co bychom chtěli – ale my nechceme. Nazýváme se childFREE

⁸⁹ <http://www.kiddingaside.net/>

⁹⁰ Překlad autorky. V originále: „To advance public education regarding the promotion of a child free lifestyle as an equal and legitimate alternative and to promote being childfree as a positive lifestyle choice. To voice child free concerns to external bodies such as the media and the Government. To act as a meeting point and support network for childfree people.“ Zdroj: Kidding Asside

⁹¹ Kterých se mnoho childfree lidí domáhá, ale nejsou jim umožněny. Tomuto tématu se budeme věnovat dále.

⁹² <http://child-free-zone.blogspot.com/>

⁹³ Překlad autorky. V originále: „The Childfree Zone: Why more people are choosing not to be parents?“

⁹⁴ V příloze.

⁹⁵ <http://thechildfreelife.com/>

⁹⁶ <http://www.childfree.net/>

– svobodní, protože neztrácíme osobní svobodu, peníze, čas a energii, vše, co bychom jinak ztratili výchovou dítěte.

Proč jsme založili webové stránky? Protože být childfree z vlastního rozhodnutí je odsuzováno naší pedocentrickou společností, nalézt informace (nebo odkazy na informace) je obtížné. Mnoho z nás se také bojí zeptat někoho, kdo by mohl vědět, kde najít, co hledáme...to kvůli odmítavým pohledům a výkřikům „Jak můžeš nechtít děti,“ které nás často nutí se „skrývat.“ Cítíme se jako blázni a netušíme, kolik nás je a kolik existuje informací. Tento web se to snaží vyřešit.⁹⁷

Zahraniční organizace se zaměřují hlavně na život v reálu, zatímco internet je pro ně ve většině případů jen prostředek. Stát se členem je poměrně jednoduché, musíte splňovat buď to, že nemáte nebo nechcete děti, někde stačí jen to, že se chováte slušně a akceptujete, že nemít děti je svobodná volba každého jednotlivce. Dokonce i rodiče se mohou účastnit diskusí, případně některých akcí (většinou pod podmínkou, že dítě na akci nepřivedou s sebou). Není výjimečné, že členy některých těchto sdružení jsou takzvaní „empty nesters,“ což by se dalo přeložit jako „prázdná hnízda.“ Jsou to rodiče, jejichž děti už opustily společnou domácnost. Všechny organizace jsou tolerantní, co se týče jakýchkoli jiných faktorů.

„Nachází se zde také jednotlivci všech různých sexuálních orientací a ras. Hanobení jakékoli etnické skupiny, sexuální orientace, pohlaví a podobně, NEBUDE tolerováno, a je to důvod pro okamžité vyloučení ze skupiny.“⁹⁸

„Členství je přístupné každému dospělému, který nikdy neměl dítě – bez ohledu na pohlaví, věk, barvu pleti, rasu, etnikum, kulturní nebo jazykový původ, rodinný stav,

⁹⁷ Citace z popisu Childfree net. Překlad autorky. V originále: „Who are we? We are a group of adults who all share at least one common desire: we do not wish to have children of our own. We are teachers, doctors, business owners, authors, computer experts - you name it. We choose to call ourselves "childfree" rather than "childless," because we feel the term "childless" implies that we're missing something we want - and we aren't. We consider ourselves childFREE - free of the loss of personal freedom, money, time and energy that having children requires. Why a website? Because being childfree-by-choice is rather frowned upon by our kidcentric society, finding information (or links to information) is difficult. Most of us are almost afraid to ask someone who might know where we can find what we're looking for. . . the disapproving stares and cries of, "How can you not want children?!" often send us into a form of "hiding." We feel like freaks and don't realize exactly how many of us and exactly how much information is actually out there. This site attempts to remedy that problem.“

⁹⁸ Překlad autorky. V originále: „Individuals of all sexual persuasions and races may be found here too. Slurs against any ethnic group, sexual orientation, gender, etc. will NOT be tolerated and are grounds for immediate expulsion from the list.“ Zdroj: Childfree net

*společenský nebo ekonomický status, politickou, sexuální nebo náboženskou orientaci, nebo fyzické a mentální schopnosti.*⁹⁹“

Naproti tomu pokud chcete přispívat na Childfree Zone nebo Childfree net či další internetové diskuse, autorizace vašeho přístupu není tak snadná. Na Childfree Zone o sobě musíte administrátorům něco napsat, než vám umožní vstoupit do skupiny. Childfree Net nabízí varování: „*Někdy jsou zde vyjádřeny anti-dětské nebo anti-rodčovské pocity. Pokud vás toto uráží, prosím, nepřihlašujte se.*“¹⁰⁰ nebo: „*Kdokoliv, kdo bude urážet ostatní za to, že jsou childfree, bude vyloučen.*“¹⁰¹ Logicky toto opatření činí kvůli nebezpečí anonymity, které je kouzlem i zlem internetu. Členi nechtějí být obtěžováni tím, před čím z většinové společnosti unikají, tedy odsudkům a podobně. Chtějí nalézt „*Bezpečné místo ve světě šílícím po dětech.*“¹⁰²

Krom více či méně oficiálních sdružení působí na anglickém internetu mnoho blogerů, kteří jsou sami dobrovolně bezdětní a píší o této tématice, či přímo webmasterů vedoucích stránky o dobrovolné bezdětnosti obecně, existují menší fóra na různých serverech, zakládají se skupiny na sociálních sítích, jako je Facebook,¹⁰³ Twitter,¹⁰⁴ Tumblr,¹⁰⁵ Myspace¹⁰⁶ nebo Livejournal.¹⁰⁷ Dobrovolně bezdětní se angažují na uměleckém serveru Deviantart,¹⁰⁸ vyjadřují se ke svým motivacím ve videích na Youtube.¹⁰⁹

Krom odborných textů z oboru demografie, sociologie, psychologie nebo ekonomie, vychází v angličtině i žurnalistická literatura, která je na rozdíl od internetových článků českých novinářů neutrální, či literatura na pomezí odborné a žurnalistické. Píše se jak humorná tak vážná beletrie s touto tematikou, často v žánru ženský román. Dobrovolná bezdětnost je také velmi oblíbené téma zahraničních feministek.

⁹⁹ Překlad autorky. V originále: „*Membership is open to any adult who has never parented -- regardless of gender, age, color, race, ethnicity, cultural or linguistic background, marital, social or economic status, political, sexual or religious orientation, or physical or mental ability.*“ Zdroj: No Kidding! International

¹⁰⁰ Překlad autorky. V originále: „*Anti-child or anti-parent sentiments are sometimes expressed on this list; if this offends you, please don't subscribe.*“ Zdroj: Childfree net

¹⁰¹ Překlad autorky. V originále: „*ANYONE WHO FLAMES OTHERS FOR BEING CHILDFREE BY CHOICE WILL BE BARRED FROM THE LIST.*“ Zdroj: Childfree net

¹⁰² Motto serveru Childfree life. Překlad autorky. V originále: „*The safe place in the baby-crazed world*“ Zdroj: Childfree life

¹⁰³ <https://www.facebook.com/>

¹⁰⁴ <https://twitter.com/>

¹⁰⁵ <http://www.tumblr.com/>

¹⁰⁶ <http://www.myspace.com/>

¹⁰⁷ <http://www.livejournal.com/>

¹⁰⁸ <http://www.deviantart.com/>

¹⁰⁹ <http://www.youtube.com/>

4.2.2. Historie a organizace dobrovolně bezdětných v České republice

Naproti tomu v České republice neexistuje žádné oficiální sdružení dobrovolně bezdětných. V roce 2007 založila uživatelka Nika Nokidding klub¹¹⁰ inspirovaný No kidding! International, s tím rozdílem, že členové nejsou tak přísně organizováni a neplatí členské poplatky. Stránky klubu fungují přes sociální síť MyLivePage!¹¹¹ Abyste se mohli stát členem, musíte se nejdříve zaregistrovat na tomto serveru. Jedním z prvních příspěvků jsou pravidla No kidding! International přeložená do češtiny, a text zakladatelky:

„Také se cítíte nesví ve společnosti posedlé vyráběním dětí a mezi známými, kteří mluví neustále jen o svých dětech? Nezajímají Vás plínky a dudlíky, ani úroveň škol a školek v místě Vašeho bydliště? Hledáte spřízněné duše podobně uvažující, se kterými byste si mohli popovídat bez přerušování hovoru? Pak jste tady správně. Vítání jsou jednotlivci i páry jakéhokoliv věku. Ve spoustě zemí světa již existuje klub NoKidding (pokud mluvíte anglicky, jistě chápete ironii tohoto názvu), který sdružuje jednotlivce a páry, kteří se rozhodli (z jakýchkoliv důvodů) zůstat bezdětní. Jedná se o společenský klub pro navazování přátelství a psychickou podporu. Nejedná se o politickou stranu, hnutí apod. Sama jsem byla členkou jednoho takového klubu, když jsem dlouhodobě žila v USA. Po návratu do České republiky jsem založila tyto stránky. Díky nim vznikl NoKidding klub i u nás v Čechách. Fungujeme již několik let virtuálně na těchto stránkách a pořádáme i setkání (většinou v Praze).“

Primární funkcí je tedy na rozdíl od zahraničních organizací předně internetová komunikace, ale je zde i snaha o občasná setkání. V době zpracování této práce měl klub kolem 400 online členů. Tento údaj je bohužel ale velmi nepřesný, protože mnoho členů má anonymní profil, mohou zde být registrováni dvakrát a podobně. Nepřesný je i údaj o jejich pohlaví, kdy žen je sice výrazně více, ale těžko se stanovuje přesný poměr, právě kvůli anonymitě profilů a jejich opakování. Stejně tak věk, který mnoho uživatelů ani nemá vyplněný. Nejčastější věk je kolem 25-35 let, jsou zde ale i lidé, kteří vyplnili údaj nad 40, 50 i 60 let. U krajů se často opakuje Praha, častý je Jihomoravský kraj (který je ale od serveru z nějakého důvodu předvyplněnou volbou), jinak je seznam krajů a měst velmi pestrý. Tento údaj je ale pro další zpracování také zbytečný, ze stejných důvodů, jako ostatní. Zmiňuji je jen kvůli alespoň základní představě.

¹¹⁰ <http://nokidding.webovastranka.cz/>

¹¹¹ <http://www.webovastranka.cz/>

Od roku 2010 funguje fórum Nokidding¹¹² na serveru Lide.cz,¹¹³ který je jedním z několika webů společnosti Seznam.¹¹⁴ Pokusy o založení tohoto fóra jsou ovšem starší, leč zakladatelé měli potíže s administrací, respektive s ostatními členy diskusí serveru Lide.cz. Dostávali se do sporu předně s „děťnými,“ povětšinou ženami navštěvujícími diskuse pro matky, těhotné, nebo ženy pokoušející se otěhotnět.¹¹⁵ Ty vznik fóra poměrně dlouho bojkotovaly neustálými stížnostmi administrátorům. Spor se kromě podstaty fóra také točil kolem názvu, který se několikrát měnil. Z „Nechci mít dítě – jsem špatná?“ se přes několik různých verzí ustálil na dnešní podobě Nokidding. Podstatná je zde předně diskuse, i když někteří členové v Praze již převzali iniciativu a uspořádali několik menších srazů, což je ale spíš výjimečné. Fórum je moderované, což znamená, že pro vstup do diskuse musíte požádat správce diskuse, aby vás přidal na seznam přispěvatelů. To má samozřejmě zabránit vstupu přispěvatelům, jejichž jedinou snahou je provokace a urážení ostatních členů diskuse. Navzdory moderaci, která často fórum spíš zbrzdí, protože sem nepřispívají „náhodní kolemjdoucí,“ tedy přispěvatelé, kteří nově fórum zaregistrovali, případně napíší jeden příspěvek a zmizí, je toto fórum jedno z nejaktivnějších na serveru vůbec a má také velmi vysoký počet příspěvků. Umístěné je ve skupině Společnost – Nepolitické hnutí a spolky. Témata diskuse jsou poměrně rozsáhlá, protože nejsou tak přísně omezená takzvaným OT, tedy off topic.¹¹⁶ Přispěvatelé jsou spíše stálí, velká část z nich je na fóru od jeho počátku.

Členů bylo v době zpracování výzkumu přesně 80. Ale i zde je samozřejmě problém s tím, že nemusejí mít vyplněný profil, mohou falšovat pohlaví, nemusí vyplnit věk, odkud pochází a podobně. K účasti v diskusích ani nemusíte být jejím členem, existují pravděpodobně duplicitní profily jednoho člověka a tak dále. I přesto je zajímavé, že z oněch 80 členů, je jen 5 mužů.

4.3. Výsledky výzkumu a jeho srovnání s realitou veřejného mínění

Jak již bylo řečeno, výzkumu se účastnili lidé, kteří sami sebe pokládali za dobrovolně bezdětné, chcete-li childfree nebo nokiddings. Jejich společným znakem bylo to, že působili na internetových stránkách věnovaných dobrovolné bezdětnosti. Rozhovor byl koncipován tak, že jsme se ptali směrem od jedince ke společnosti. Stejně tak si představíme i výsledky

¹¹² http://forum.lide.cz/forum.fcgi?akce=forum_data&forum_ID=101405&auth=

¹¹³ <http://www.lide.cz/>

¹¹⁴ <http://www.seznam.cz/>

¹¹⁵ Ty samy sebe nazývají „snažilky.“

¹¹⁶ OT, off topic je termín převzatý ze zahraničních diskusních fór a označuje příspěvek mimo téma diskuse.

výzkumu, abychom je v závěru mohli porovnat s celkovým veřejným míněním o dobrovolné bezdětnosti.

4.3.3. Osobní

a) Jak dobrovolně bezdětní chápou tento pojem?

„Pro mě je to takový zvláštní termín, u kterého mě hrozně překvapuje, jak je možné, že to vůbec někdo řeší. Já jsem byla dlouho přesvědčená, že to je jen taková věc, která se řeší jen na základní škole a tak. A že to je třeba, jako když jsme na základce psali dotazníky a učitelka je potom četla. A bylo tam třeba: Jaké je vaše oblíbené pití. A učitelka přečetla oblíbené pití: třešňová šťáva, a třída začala křičet „který debil, jak někomu může chutnat třešňová šťáva“. Takže jsem si hodně dlouho myslela, že to je jenom takové to dětské, jak všichni musí být stejný, všichni musí být stejně oblečený, musí jim chutnat stejný věci a pak se všichni musí vdát a oženit a mít děti a jezdit s nima na stejnou dovolenou. Já v podstatě nechápu, v čem je jako problém, krom v podstatě těch náboženských věcí a politického pozadí za tím, že tam někdo má zájem na tom, aby se udržel důchodový systém tak, jak vypadá.“ Helena

„Pro mě je to životní...no, ne prioritou, ale samozřejmě, jako pocit. Prostě já to tak cítím.“ Jana

„No, že je to každého věc. Když prostě někdo nechce dítě, tak nechce.“ Pavla

„Myslím, že to je dobrovolné rozhodnutí každého člověka. Jestli chce mít děti nebo ne.“ Tomáš

„A hlavně si myslím, že to je individuální a je to o lidech. Kdo na to má a může být zodpovědným rodičem, tak ať je. Ale kdo na to nemá, by do toho rozhodně neměl být nucen. Nemám předsudky vůči lidem, kteří děti nemají a naopak nemám ani předsudky vůči lidem, kteří děti chtějí. Tedy za podmínek, že na ně mají. Nemyslím jenom finančně, ale i psychicky. Mám spoustu kamarádek, které rodily v šestnácti, v osmnácti. Dítě odložily k babičkám a to se mi nelíbí.“ Eva

„Kdo se na to necítí, neměl by mít dítě. Aby to nedopadalo tak, jako v některých případech, že si ho pořídí a pak mu to dávají celý život sežrat, že je nechtěné. Vybíjí si vztek

na něm. Když to dopadne dobře. Když to dopadne špatně, tak skončí v děcáku nebo na ulici. A navíc si myslím, že v téhle době v téhle republice...dítě určitě ne. Já teda určitě ne.“ Josef

„Ono to došlo, jak jsem cestoval. Já jsem to cítil od nějakých dvaceti? Že to je cesta dobrým směrem. Nebo že to je pro mě. Já jsem dostal tip na nokidding stránky. Ale podle mě moc vyčnívají... Já to беру jako takovou přirozenou věc. Kdyby ses koukla na jakýkoliv můj názor, tak tam nic nevyčnívá. Já prostě vnímám bezdětnost jako dobrou. Protože to jsem já.“
Standa

Dobrovolná bezdětnost je mezi našimi respondenty chápána jako natolik osobní věc, že je pro childfree záhadou, proč se o ně veřejnost vlastně tolik zajímá, respektive, proč se setkávají s nepochopením. Je viděna jako právo na stejné úrovni, jako je rodičovství, které neodsuzují, ale kladou na něj větší nároky, protože blaho dítěte vidí dobrovolně bezdětní na prvním místě. Pro někoho se jedná o natolik přirozenou věc, že kritizuje i sdružování dobrovolně bezdětných, protože podle něj snahou o zviditelnění se a bojem za určitou „rovnoprávnost“ se vlastně nokidding kluby a podobně staví před veřejností do pozice toho slabšího. Čehož využívají i četné novinářské články citující různé odborníky, nejčastěji psychology, kdy se tito často vyjadřují v takovém smyslu, že dobrovolně bezdětní vlastně podvědomě cítí, že je s nimi něco v nepořádku, a proto se snaží za každou cenu dát najevo, že tomu tak není.¹¹⁷ Podle tohoto respondenta nejsou dobrovolně bezdětní agresivní nebo pokoušející se o konflikt, ale snaží se až přílišně se vymezit jako alternativní životní styl natolik, že zapomínají na pocit přirozenosti, který je k tomuto rozhodnutí přivedl. Čímž v podstatě dávají veřejnosti záminku ke špatné interpretaci jejich chování. Namísto toho, aby společnost v dobrovolné bezdětnosti viděla další možnou životní alternativu a chápala ji jako pro někoho přirozenou součást života, označuje ji jako psychickou nemoc.

b) Jak jsou dobrovolně bezdětní spokojeni se životem?

Většina respondentů svůj život v současné době popisovala jako velmi dobrý, cítili se spokojeni. Pokud tomu tak nebylo, okamžitě zdůraznili, že to není tím, že nemají dítě, ale rozvedli další okolnosti své nespokojenosti.

¹¹⁷ Hašková, Zamykalová, 2006

„No, ráda bych už měla dokončený titul tady z Čech a přestěhovala se do zahraničí, ale to je tak jako jediný. Že už bych se ráda posunula do té další fáze. Ale jinak jsem spokojená.“ Helena

„No, tak nebudu říkat, že jsem úplně spokojená, to bych neměla. Ale tak kromě nějakých osobních problémů, čím jsem teď prošla, jako smrtí maminky, táta měl zdravotní problémy. Tak jako jinak jsem spokojená.“ Jana

„Tak spokojená se životem zrovna moc nejsem. Ale s dětma to nemá nic společného. Jsou to ti koně a otec alkoholik. Takže je to trochu o něčem jiném.“ Pavla

„Poslední dva roky na vysoké škole jsem přemýšlel o tom, kde chci být. Obětoval jsem práci vztah. A ani nijak zvlášť jsem pak nehledal. Veškerý čas, co jsem měl, jsem obětoval práci. Co jsem chtěl pracovní, se povedlo. Spokojený jsem tak na nějakých sedmdesát procent... Něco, co jsem chtěl, se povedlo, venku se něco nepovedlo, dostal jsem na zadek, ale tak, to mi patří.“ Standa

„Úplně maximálně spokojená. Jak mám práci, která mě baví a naplňuje mě. Scházím se s přáteli, užívám si to, intenzivně sportuju, s přítelem jsem spokojená...“ Eva

V životní spokojenosti respondentů sehrál významnou roli pocit seberealizace a celkové zaměření na sebe. Rodičovství je chápáno jako obrovský zásah do života, kdy není možné se navrátit do původního stavu. Dobrovolně bezdětní se vlastně chtějí rozvíjet i pokud možno neměnit nic radikálně zároveň. Právě tato orientace na vlastní život dala vzniknout jednomu z nejčastějších stereotypů o childfree vůbec – sebestřednosti, sobectví a neschopnosti postarat se o jiné. Tomu se ještě budeme věnovat dále. Naši respondenti ale nechápali svoji životní volbu jako usnadnění si života.

otázka: *„Myslíš, že dobrovolně bezdětný má o to lehčí život?“*

„Lehčí ne, ale. Má zase jiné starosti.“ Anna

c) Jak se dobrovolně bezdětní dívají do budoucna?

Otázka o představě budoucnosti byla zařazena vzhledem k tomu, jak často je v médiích a veřejných diskusích zmiňován věk a to předně s ohledem na ženy, kdy se většinou

argumentuje takzvanými biologickými hodinami. Dále jsou úvahy o dobrovolné bezdětnosti často směřované k období stáří, kdy se již nepředpokládá taková možnost individuálního vyžití oproti mládí.

„Hahá, no, vzhledem k tomu, že se nechci ani vdávat, tak... Jako myslíš tu budoucnost, až budu třeba v důchodu. No, až budu starší, tak prostě budu žít tak nějak stejně. Jako mám hodně přátel, dobrých přátel, příbuzných, takže jako ty děti...heh, konečně si budu moct pořídit kočku, na kterou teď nemám čas. Cestuju a nechci ji nechávat samotnou.“ Jana

„Že se posunu kariérně. Chtěla bych taky vycestovat. Zkusit pracovat třeba v Kanadě nebo Švýcarsko, Skandinávie. Chci se posunout, jak kariérně, tak vůbec celkově v životě. Prostě si chci ten život užít.“ Eva

„To vidím tak, že chci mít jako. Já se vyhýbám tomu slovu kariéra, protože Češi si pod tím představují spíš peníze. Ale chci mít práci, která mě bude bavit. A pokud tam vydělám dost peněz, aby mi umožnila se tomu věnovat, aby to nebylo vyloženo jako dobrovolná činnost, tak to mi stačí. Takže chci mít nějakou zábavnou práci, zabývat se sportem, zvířatama, chození do přírody, do knihovny, na koncerty a podobně.“ Helena

„No, budoucnost. Snad si najdu nějakého normálního chlapa. Pořídíme si domeček, k němu koně. A budu spokojená.“ Pavla

Jak je patrné z předešlých zmínek, neuvažovali dotazovaní v otázce budoucnosti nijak daleko. Až na jednu respondentku, která měla velice ucelený pohled na celou tuto problematiku, a z jejích odpovědí bylo patrné, že se někdy v životě velmi dlouze zamyslela nad všemi otázkami, které jí byly položeny. K jejímu názoru se ještě dostaneme, až budeme řešit problematiku stereotypů a předsudků kolem dobrovolné bezdětnosti, protože předpokládá, že bezdětný důchodce je velmi osamělý a nešťastný, je jedním z nich. V této pasáži je důležité, že jinak většina respondentů mluvila o tomto tématu pouze povrchně a v podstatě se ani nezamyslela nad skutečností, že zestárnou.

d) Kdy dobrovolně bezdětní učinili své rozhodnutí?

Velká část dobrovolně bezdětných podotkla, že o tom, že nebudou mít děti, smýšleli už od dětství. Respektive až v období dospívání přišli na to, že veřejnost bere touhu po dětech

jako normu. Nejen tedy pro citovanou Helenu bylo zarážející zjištění, že se jejich osobním rozhodnutím veřejnost tak zabývá.

„Já si snad nepamatuju, že bych někdy žila v přesvědčení, že děti mít budu. Už jako malá jsem neinklinovala k panenkám a podobně. Spíš zvířata. Měla jsem o rok a půl mladšího bráchu, takže jsem spíš lítala s klukama po lese. A pak když to holky začaly řešit a vozily i děti. Mně se teda ve čtrnácti narodila ségra. Kterou jsme s bráchou teda chtěli a těšili jsme se na dalšího sourozence. Ale je fakt, že mě to nebralo, že bych jednou chtěla mít svoje. Naopak jsem viděla ta negativa, že to není jenom hezké miminko, které si člověk může pohladit. Ale taky pláče a je s tím vážně šílená práce.“ Eva

„Protože jsem měla sestřenici, která bohužel taky už umřela. A byla o tři roky starší. Na vesnici. No a já jsem tam jezdila na prázdniny a ted' ona měla ve zvyku prostě si půjčovat mimina, kočárky s dětma. No a já v těch deseti už jsem si říkala, Jéžíš, proč to dělá, vždyť může jít se psem ven nebo takhle.“ Jana

„Já nevím (kdy mě to napadlo), jako, tím že já jsem od patnácti trávila veškerý čas u koní, tak na děti myšlenky nebyly. Na to nebyl čas. A tak nějak mi to ani nepřišlo, že bych si ho měla pořídit.“ Pavla

Zajímavý byl ale rozdíl mezi pohlavími. Ačkoliv jsme měli málo respondentů na to, abychom mohli udělat přesný závěr, tak ženy tvrdily, že absenci touhy po dětech pocítují již od vlastního dětství, zatímco všichni muži, kteří se zúčastnili, k tomuto rozhodnutí dospěli ve vyšším věku. Tedy kolem dvaceti let během vysokoškolského studia. Jeden respondent, který se účastnil výzkumu s přítelkyní, přiznal, že se stal dobrovolně bezdětným až potom, co potkal ji. Což bylo ve věku kolem třiceti let.

„Dokavad' jsme se nepoznali, tak jak jsem byl z malé vesnice, tak tam to bylo vlastně dané. Chodí spolu kluk a holka, svatba a děti. A jsou spolu celý život. Když to dopadne dobře. Co jsem ale s přítelkyní, tak jsem zjistil, že mi ty plačící děti vadí. Ona mi otevřela oči. Předtím jsem žil v takovém stereotypu, jak jsem říkal: kluk a holka, dítě...svatba. Víc jsem neznal.“ Josef

Jedná se pravděpodobně o jeden z průvodních jevů rozdílného vnímání dobrovolné bezdětnosti u muže a u ženy, k čemuž se ještě dostaneme.

e) Proč?

*„A prooooč? *smích* Nebo. Fakt? No to já jo. Tak to většinou bývají dvě nejčastější reakce. Jsou překvapení, zajímá je, proč ne.“ Anna*

Proč je, jak plyne z diskusí nokidding i z našeho výzkumu, jedna z nejčastějších otázek (možná dokonce vůbec nejčastější), které dobrovolně bezdětní slýchají, pokud se někomu se svým přesvědčením svěří. I proto, že jsme tento jev předpokládali, jsme se vyhnuli striktní otázce proč a v podstatě jsme ji nahradili otázkou: Co vás odrazuje od toho mít dítě, doplněnou interpretací dalších otázek, ze kterých tato odpověď vzešla také. Vyšlo najevo, že na tuto otázku podle účastníků výzkumu neznají odpověď ani ti, kteří dítě chtějí mít. A že se na ni nedá jednoduše odpovědět. Nicméně hlavním důvodem u všech našich respondentů byl prostý fakt, že po dítěti netouží. Nemají pocit, že by ho měli mít. Je to častější jev a motivace, než že by jim děti jako takové byly protivné a odpuzovaly je. To celé bylo doprovázené také tím, že dobrovolně bezdětní nechtějí měnit svůj život. Respektive chtějí se osobně dále zdokonalovat, chtějí cestovat a podobně, ale odmítají tak radikální změnu, jako je pořízení dítěte. Zároveň se objevovala tendence zpochybňovat svoje vlastní rodičovské schopnosti.

„Nikdo mě k tomu nenutí. Nejsou žádné okolnosti, které by mi bránily mít děti. Ale prostě je nechci. Nevidím děti jako naplnění svého života.“ Tomáš

„Nic mě neodrazuje. Ale prostě v životě zjistíš, co chceš a co nechceš. Máš ráda tohle, nemáš ráda tamto, tohle nikdy dělat nebudeš a nikdo tě nepřinutí.“ Standa

„Já nemůžu říct, že by mě něco odráželo. Já spíš nemám zájem. Kdybych měla zájem, a byla by tam nějaká překážka, tak bych to stejně pokládala za zajímavý a důležitý tu překážku nějak překonávat. Ať už by to bylo, nevím, použití surrogátní matky, nebo vydělávat dost peněz na to, abych si platila chuť a tak dále. Ale když k tomu nemám žádnou motivaci, proč ano, tak nevidím důvod. Je to jako kdybych si měla kupovat nějaké drahé věci jen kvůli tomu, že jsou drahé, i přesto, že o ně nestojím. A jediný, co bych tím získala, že lidem kolem dokážu, že jsem to zvládla.“ Helena

Náš výzkum naprosto popřel častou domněnku o tom, že childfree mají negativní vztah k dětem. Část z nich běžně přichází do styku s dětmi v rodině, někteří se dokonce pod vlivem okolností museli od dětství starat o mladšího sourozence. Většinou se ale shodnou na tom, že děti jim připadají zajímavé až od určitého věku. Jeden respondent přiznal, že právě ta starost o mladšího sourozence v dětství ho ovlivnila a nechce tím projít znovu. Také byl jediný, který použil mimo zmíněného „prostě nemám touhu dítě mít“ také argument o tom, že dnešní doba není na dítě vhodná.

„Odrazuje mě ten špatný pocit, že bych se nedokázal postarat. Nechtěl bych to zažít znova. Protože jsem se staral o nejmladšího bratra. Sice s mamkou a bratrem, ale zažít bych to nechtěl.“ Josef

„Ségre je skoro dvanáct let a starám se o ní, dá se říct, do dneška. Když mamka někam jede nebo je něco potřeba. Když jsem teď nechodila do práce, tak jsem ji vyzvedávala ze školy, učili jsme se a probírali různé věci. Ale mě prostě neláká to mít doma a zařizovat to znova. A rozhodit si ten svůj cyklus. Já už jsem prostě na něco zvyklá a vyhovuje mi ten můj klidný život. A nechci se nikomu podřizovat.“ Eva

„No asi mi chybí ten správný mateřský cit. Jako děti tak od těch tří let už mi nevadí. Ale nemusím je mít čtyřicet hodin. Se o to starat, hlídat a podobně. Nevím, jestli bych se dokázala postarat o úplně malé mimino.“ Pavla

4.3.4. Rodina

Předpoklad, že jsou dobrovolně bezdětní z nestabilních rodin, nebo z rodin sociálně slabých, či takových, kde dokonce dochází k týrání, je mylná. Naši respondenti byli jak z úplných rodin, tak z rozvedených, někteří vyrůstali s adoptivním otcem. Stejně tak jsme měli různorodé zastoupení v počtu sourozenců. Rodiny dobrovolně bezdětných se na jejich rozhodnutí dívaly buď velmi liberálně, kdy je uznávaly od počátku, nebo smířeně, kdy časem pochopily, že jejich potomek si své rozhodnutí nerozmyslí, a přijaly ho. Nikdo nepopisoval problémy s vlastní rodinou. Pokud nějaké, tak spíš s rodinou partnera. Maximálně docházelo ke generačnímu střetu, kdy rodiče respondenta jeho volbu chápali, zatímco jeho prarodiče už tolik ne. Jedna respondentka popsala negativní vztah s otcem alkoholikem, který její přesvědčení kritizuje, kdy ji ale zbytek rodiny (matka a sestry) chápe. Objevila se tendence u jedináčků zmiňovat, že jimi jsou, a že o to je to pro jejich rodiče horší. Zatímco lidé se

sourozenci často podotkli, že mají sourozence, který děti chce, což mělo naopak přijetí jejich rozhodnutí u rodičů usnadňovat. Pouze jeden účastník měl dobrovolně bezdětnou i sestru, což ale paradoxně popisoval jako výhodu, protože „nevyčnívá.“ Další účastnice dle svých slov skvěle vychází s rodiči, ale nikoli s problematickou sestrou, která podle ní trpí sociální fobií. Nikdo v rodině neměl dobrovolně bezdětného člena, který by ho nějak ovlivnil. Pouze jedna respondentka se zmínila o rodinné známé, která na ni měla vliv.

„Příbuzné ne. Ale nejlepší kamarádka mojí mámy nemá děti. A s tou jsem byla vždycky hodně za dobře, protože ta nás i hodně hlídala, když jsme byli mladší a tak. A jedna tátova kamarádka, se kterou jsme jezdili na vodu, tak té už je také kolem šedesáti a je svobodná bezdětná. Nevím tedy, do jaké míry dobrovolně, ale vím, že teta Věra byla prostě taková ženská, která byla taková vrstevnice všech žen kolem a v porovnání s nima byla taková krásná a udržovaná a vypadala o deset let mladší. A hlavně dělala strašně moc zajímavých věcí, zatímco všechny ostatní osoby ženského pohlaví hlídaly doma děti, zatímco jejich manželé plus teta Věra dělali ty zajímavé věci.“ Helena

a) Jaké měli dobrovolně bezdětní dětství?

Dětství hodnotili téměř všichni velmi pozitivně. Pouze již zmíněná respondentka, která má v rodině problémy s otcem alkoholikem, zmínila, že její dětství bylo „půl napůl“ a že ji hádky v rodině ovlivnily, co se týče výběru partnera. Další popsala jako problematický bod svého dětství trvalé přestěhování rodiny do Prahy. Zajímavé je, že předpoklad, že dobrovolně bezdětní měli špatné dětství, je natolik známý, že respondenti často poznali, proč se jich na to ptáme.

„To jsem si doslova užíval. Zažil jsem tu klidnou dobu, kdy se rodiče nebáli pustit dítě na ulici, že se mu něco stane. Kdyžto dneska i tu sestru mojí přítelkyně všichni hrozně hlídáme.“ Josef

„Já myslím, že moje dětství bylo naprosto supr. Jako nejsou tam žádný takový ty týráni nebo něco, co by se na mě mělo nějak podepsat. S rodiči jsme vycházeli v pohodě. A dodnes vycházíme.“ Tomáš

„Já bych řekla, že velmi dobré. Sice do těch osmi let tam chyběl táta, protože ten se nám nevěnoval vůbec. Ale měli jsme mamču. A ještě se o nás starala i prababička. U nás

v rodině se rodilo poměrně brzo, měli nás v šestnácti, sedmnácti letech, takže jsem měla ještě poměrně mladou prababičku, která se nám věnovala naprosto stoprocentně. Takže jsem nepociťovala, že by mi něco chybělo, to vůbec ne.“ Eva

„Určitě pozitivně. Krásný dětství. To mě někdy takový ty, že jsme byli týraní a já nevím, co všechno, rozesmívá. Ne, já jsem měla naprosto pohodový dětství.“ Jana

„Když jsem byla malá, tak jsem si taky myslela, že jsem hrozně nešťastná a rodiče mě hrozně trápějí, ale to si myslím, že si jako občas myslí každý dítě. Tak nikdo mě netýral, nikdo mě nebil. Až na pár výchovných facek, za který jsem teď vděčná. Nikdo na mě neřval. Starali se o mě. Vždycky prázdniny jsme byli na chalupě, jezdili jsme na dovolený. No, nevím, jak to porovnat, ale myslím si, že dětství jsem fakt měla dobrý. Že v tomhle to nebude. Ta bezdětnost.“ Anna

„No, tak půl na půl. Jako. Některé věci byly fajn, bohužel jako hádky a podobně pamatuji už od nějakých svých sedmi let. Tím jsem hodně ovlivněná, protože nemám ani chuť s někým žít. Protože jsem si užila dost takových všelijakých problémů, že jsem raději sama.“ Pavla

„No, jestli to úplně časný. Když jsme byli na té Vysočině, tak to bylo úplně v pohodě. V Praze už to bylo o poznání horší. Hlavně tím, že jsem chodila vlastně na sídlištní školu, ale přitom jsem nebyla ze sídliště. A nemohla jsem se stýkat s těma spolužákama takovým tím normálním způsobem, že oni šli ven z domu a jejich máma se na ně koukala z okna z kuchyně.“ Helena

b) Jaký mají dobrovolně bezdětní vztah k dětem?

Navzdory mediálnímu obrazu o dobrovolně bezdětných jako o agresivních lidech, kteří útočí na rodiče a nenávidí děti, nemálo z nich mluvilo o svém vztahu k dětem jako o neutrálním. Někteří z nich dokonce přiznávali, že rádi pečují o mladší příbuzné v rodině, i když jsou potom rádi, že „půjčené dítě můžou vrátit.“ Část z nich se dětem vyhýbala, leč nikdo se vůči nim nevyjadřoval agresivně. Jak již bylo řečeno, objevovala se mezi nimi výrazná tendence preferovat děti starší, které dle jejich slov již umí alespoň chodit a mluvit. Nejen tedy, že jim hodně malé děti připadaly nezajímavé, zároveň i vyjadřovali strach z péče

o ně. Jedna respondentka popsala vtipně svůj vztah k dětem na příkladu se psy, kdy řekla, že jí psi rozhodně nevadí, jsou jí i sympatičtí, ale nestojí o ně zase tolik, aby si je pořizovala.

„No, sestra se narodila, když mi bylo vlastně čtrnáct, teď jí bude na podzim dvanáct. Má třináctiletou sestřenku, devítiletého bratrance...sestřenice je těhotná. Takže celkem hodně malých dětí máme v rodině. Takhle. Většinou se těm hodně malým dětem snažím vyhýbat. Pokud mají příbuzní takhle malé děti, tak tam jdu, jenom když se na tu návštěvu vyloženě musí. Že jsou narozeniny nebo Vánoce. Ale s většíma nemám problém. Úplně malý když pláčou a tak, to mi vadí, to nemusím.“ Eva

*„Jo, hlídám (sestrám děti) říkám, jak už jsou starší, tak s tím nemám problém. Ten starší synovec, když měl tak šest, sedm roků, tak jsem ho brávala různě. Byli jsme v Olomouci v Zoo nebo na různých hradech a zámcích. A to samé plánuji i s tím dalším prckem. Ale až jak je to starší. Já jinak nevím, co s tím. Začne to brečet a to je pro mě konečná. *smích*“* Pavla

„Tak kdyby to byly děti někoho, koho znám. Já bych je znal. Tak bych s tím neměl problém (s hlídáním dětí). Třeba kamarádka má kluka a absolutně na něj kašle. A ten kluk je tak hodný. Já jsem nikdy neviděl hodnější dítě. To by mi třeba nevadilo. Obecně mi děti nevadí. Ale že bych nějak zvlášť toužil po tom někomu hlídat děti, to ne.“ Tomáš

„Já jsem se o tom bavila zrovna předevčírem s kamarádkou, které umřel pes a chce si pořídit nové zvíře. Ona je takový psí člověk. Já jako psi mám docela ráda, jsou mi sympatický. Ale řekla bych, že by mě pes omezoval, protože se nemůže nechat sám dva dny doma. A ono tak nejde o to, že by mě omezoval, to by se dalo i zařídit. Kdybych později víc vydělávala, tak bych si i zaplatila někoho na venčení. Ale tam jde spíš o to, že ten pes mě neláká zase natolik, abych měla doma nějakého vlastního.“ Helena

c) Jaký mají dobrovolně bezdětní vztah ke zvířatům?

Na první pohled se zdá, že tato otázka je poněkud vytržená z kontextu, ale při předběžném pročítání fór jsme vysledovali zajímavý jev, který nás donutil se na zvířata ptát. Diskuse dobrovolně bezdětných totiž byla často věnována jejich domácím mazlíčkům. Velká část našich respondentů buď přímo vlastní kočku, nebo je obdivuje (ale z důvodů pracovního vytížení si ji nemůže pořídit). Jeden respondent mluvil o vytouženém psu. A další měli v domácnosti obojí. Zajímavé také bylo, že se mezi nimi objevilo i několik vyznavačů

jezdectví. Jedna respondentka je dokonce dobrovolnicí v útulku pro kočky. Důvod, proč jsme se na tuto otázku ptali, vystihl jeden respondent sám:

*„Pozitivní, až lehce neutrální (vztah ke zvířatům). Nevadí mi, některá mám rád. Ted' žádný nemám. Měl jsem, když jsem byl menší. Zrovna ted' jsme na to téma narazili včera s tou *nick uživatelky fóra nokidding*. A ona mi říkala, že jí zvířata nic neříkají, a že ji na jednu stranu fascinuje, že na fóru o dobrovolné bezdětnosti se tolik mluví o zvířatech. Že má trochu pocit, že někteří lidé si to tím trochu kompenzují. Že sice nemají děti, ale rozplývají se nad štěňátkama, koťátkama. Rozumíš. Že sice neřeší ty děti, ale zároveň řeší něco malého roztomilého. Je pravda, že tam procento příspěvků o zvířatech je vyšší, než na fórech o ostatních věcech.“* Tomáš

Fakt, že se dobrovolně bezdětní tak často věnují ve volném čase zvířatům,¹¹⁸ popírá předpoklad o sobeckosti těchto lidí, zároveň ale nastiňuje další, tedy o kompenzaci. Je možné, že mají dobrovolně bezdětní určitou potřebu o něco pečovat a o to více se věnují zvířatům. Ale co lidé, kteří děti mají a zároveň vlastní zvíře? Není prostě jen možné, že by naši respondenti tíhli ke zvířatům, i kdyby měli děti, jen jim jejich bezdětnost dává více prostoru a času, se tomuto koníčku věnovat?

*„Kladný, rozhodně. Asi jako většina dobrovolně bezdětných. Ted' zrovna se těším, až pojedou k tetě, ta má čtyři kočky a dva psi, tak se těším, až si pošušňám. *smích* Já jsem i jezdila. Ted' nedávno jsem se koukala na slevy vyjížděk, tak jsem o tom tak přemýšlela, protože jsem tři roky na koni neseseděla.“* Jana

„Zvířátka milujeme. Máme známého, co provozuje malou zoologickou, takže tam jsme také pečení vaření. Někdy je máme raději, než lidi.“ Eva

Zároveň mohou zvířata představovat i určitou formu úniku ze společnosti, která dobrovolně bezdětné stále ještě ve velké většině kritizuje.

¹¹⁸ Tento jev vysledovala i Víznerová ve své analýze diskusí nokiddings (Víznerová, 2006)

4.3.5. Partnerské vztahy

V otázce partnerských vztahů byli naši respondenti také poměrně pestře namíchaní, bohužel žádný z účastníků nežije v manželství, ačkoliv dobrovolně bezdětná manželství také existují. I v této oblasti se projevila individualizace, kdy si nezadaní často (až na jednu výjimku) pochvalovali tento způsob života, i když je nemůžeme počítat přímo mezi singles, protože přepokládali, že v budoucnu někoho potkají. Hledání partnera je pro ně totiž poměrně problematické, protože jejich bezdětnost je něco, „přes co vlak nejede.“ Tudíž by rádi našli někoho obdobně smýšlejícího. Nicméně i respondenti žijící ve vztahu podotýkali, že předešlý single život nebyl pro ně žádným utrpením, naopak. Většinou nechápali aktivní hledání partnera a považovali ho za zoufalé. Dá se říct, že i otázku hledání partnera berou dobrovolně bezdětní jako něco, co je silně ovlivněné společenskou normou, vůči které se vymezují. Nelíbí se jim důraz kladený na život ve dvou, který je podobně omezující, jako důraz kladený na nutnost mít dítě. Tento důraz je podle nich tak přehnaný, že vznikají paradoxní situace, kdy lidé raději setrvávají v nefunkčním vztahu, než aby žili sami. A nejen to, dokonce i začínají vztahy, i když dopředu vědí, že nemají perspektivu, jen aby je veřejnost nechápala jako osamocené „odpadlíky.“ Ve vztahové problematice se projeví také naplno předsudky, které dobrovolnou bezdětnost doprovází.

Všichni si v podstatě stěžovali na to, že většinou lidé předpokládají, že si svoje rozhodnutí rozmyslí, což pak do vztahu přináší nejistotu. A vzniká něco, co bychom mohli popsat jako „ztrátu času,“ která ale nastává hlavně pro toho z páru, kdo děti chce, což tvrdili sami dobrovolně bezdětní. V tomto ohledu hrál roli věk, kdy mladší lidé nechávali tuto situaci spíš neřešenou do budoucna, zatímco starší už mluvili o tom, že to, zda jejich potenciální partner děti chce nebo ne, je zásadní věc. Otázka, jak se zachovat v případě, že partner děti chce, byla povětšinou zodpovězena tak, že to záleží na dvojici, jak se dohodne, leč u nich je dobrovolná bezdětnost natolik zásadní, že by něco takového vedlo k rozchodu. Objevilo se kladné hodnocení vztahů na dálku, dokonce i vztahů s ženatým/vdanou. V obou případech totiž okolnosti nepřinesou do vztahu otázku, zda mít dítě nebo ne. Nezadaní respondenti se často přiznávali k tomu, že mají občasné nezávazné sexuální styky.

„Jak to řešit (když jeden z partnerů chce a druhý ne). Mně se třeba stalo v mém okolí, že se moje kamarádka rozešla s přítelem, kterého strašně milovala, protože on děti nechtěl a ona je chce. A ona řekla, že by nikdy neudělala takový ten podraz, že by vysadila antikoncepci a donutila ho k tomu děti mít. A tenhle přístup se mi líbí. Když prostě jeden nechce, tak ho nemůžeme nutit. Když jsem přítele poznala, tak mu bylo skoro třicet. A říkala jsem mu

narovinu: Jestli chceš mít rodinu a děti, máš na to nejvyšší čas, najdi si jinou. Se mnou to nikdy nenastane. Zůstali jsme spolu, ale jsou tam tyhle podmínky. Přes to vlak nejede. Já s nimi ale jednám narovinu. Když si mysleli, že si dělám srandu a rozmyslím si to, tak jejich blbost. Ale ono se to velice brzo projevilo, takže jsme šli dál. Já mám svoje sny a oni mají svoje a já si ty své zkazit nenechám a nechci kazit ani ty jejich. Co si pamatuju, tak jsem nikdy ty děti nechtěla. První vztah jsem začala v osmnácti letech a už tehdy jsem mu říkala: Prostě svatba a děti, to ne. Už tehdy jsem si tím byla jistá, že u mě tahle fáze nikdy nenastane.“ Eva

a) Singles

Dobrovolná bezdětnost má samozřejmě velmi blízko k fenoménu singles. Hlavně z psychologického hlediska může být odmítání partnerství a rodičovství vystavené na obdobném základě. Přesvědčení být single ale zároveň nemusí znamenat odmítání rodičovství. Z pochopitelných důvodů se s tím reálně můžeme setkat zvláště u žen. Ačkoliv naše zákony nepovolují umělé oplodnění samotným ženám, není pro ženy problém „zajistit si“ potomka jinak. U singles se navíc setkáváme s ještě problematičtější definicí ohledně dobrovolnosti a konečnosti tohoto rozhodnutí, než u dobrovolně bezdětných. Arthur Shostak¹¹⁹ definoval typologii singles následovně:

Rozpolcení (ambivalents) – byli v našem výzkumu téměř všichni zúčastnění žijící bez partnera. Aktuálně nehledali závazek, leč do budoucna tuto možnost neodmítali. Do této kategorie se řadí i singles, kteří experimentují se svoji sexualitou a s různými formami vztahů. Tuto podmínku část našich respondentů splňovala také.

Toužící (wishfuls) – jsou zklamaní z neúspěšného hledání partnera a single život je v podstatě nedobrovolný. Vztaženo k naší problematice jsou to buď lidé, kteří po dítěti touží, leč nemožnost nalézt partnera je brzdí, nebo dobrovolně bezdětní, kteří ale chtějí žít v partnerství. Druhou možnost splňovala jedna naše respondentka.

Odhodlaní (resloved) – jsou tou skupinou, která si single život klade jako cíl a životní styl. V našem výzkumu ale nikdo takový nebyl.

Politování hodni (regretfuls) – jsou lidé, kteří prošli různými vztahy, leč jsou z nich natolik zklamaní, že upřednostňují single život. Tato motivace je na pomezí dobrovolnosti a nedobrovolnosti. Nikdo takový se ale našeho výzkumu neúčastnil.

¹¹⁹ Shostak, 1987

Existuje ještě typologie singles Petera Steina,¹²⁰ která se dnes používá častěji. Snaží se vymezit proti tehdejšímu stereotypnímu pohledu na singles. Ten dělil singles na promiskuitní jedince (swingers) a zapšklé samotáře (lonely losers).

Dobrovolní dočasní (voluntary temporary) – dobrovolní singles, kteří partnerství odkládají.

Dobrovolně trvalí (voluntary stable) – obdoba odhodlaných (resloved), tedy těch, pro něž je single život příjemnou životní volbou.

Nedobrovolně dočasní (involuntary temporary) – aktivní hledači partnerství.

Nedobrovolně trvalí (involuntary stable) – obdoba politování hodných (regretfuls), tedy těch, kteří partnerství chtěli, dokonce jím prošli, ale jsou natolik zklamaní, že přijali single identitu.

A nakonec zmiňme ještě partnerskou typologii Roberta Staplese.¹²¹ Ta se od dvou předešlých výrazně liší pojetím zaměřeným na sexualitu. Není také orientovaná jen na singles, ale na sexualitu ve všech typech vztahů.

Volní bez závazků (free-flating unattached) – promiskuitní jedinci nehledající vztah, ale pouze sexuální uspokojení.

Otevřený vztah (open-couple relationship) – jedinec má sice partnera, ale je mezi nimi uznávána de facto nevěra, a to jak z emočních tak sexuálních důvodů.

Uzavřený vztah (closed-couple relationship) – klasický vztah, ve kterém je vyžadována jak emocionální tak sexuální věrnost.

Soužití singles (committed singles) – vztah dvou nezadaných spolubydlících, který ale nemá sexuální podtext, může být ale emoční.

Ubytování (accommodationalist) – vedou osamocený život, nemají žádný emocionální ani sexuální vztah.

Jak je patrné z předešlého textu, jsou singles natolik heterogenní skupinou, že je velmi těžké je definovat. A je to dle mého názoru ještě těžší, než u dobrovolně bezdětných, u kterých se sice potýkáme s problémem dobrovolnosti a konečnosti rozhodnutí, máme ale alespoň společný znak, kterým je absence vlastního dítěte, zatímco u singles nemůžeme mluvit o absenci sexuálních nebo emočních vztahů.

¹²⁰ Stein, 1981

¹²¹ Staples, 1981

Naši respondenti se na tuto problematiku dívali velmi pozitivně. I ti, kteří žili v partnerském vztahu, tento životní styl buď obdivovali ve smyslu, že jím také prošli, a byli v něm spokojení, nebo z jejich liberálního postoje uznávali existenci takového přesvědčení.

„Mně se to strašně líbí. Když jsem měla proluky mezi vztahama, tak jsem byla naprosto šťastná, nikoho nemít, zajít si někam s kamarádkou, pobavit se...Neříkám, že to teď nedělám, ale takové to nezávazné. Člověk by to měl v životě zažít. Vyřádit se, vybouřit se. A když chtějí zůstat takhle celý život, tak v tom nevidím problém. Takhle, já nikdy nikoho za nic neodsuzuji. Pokud mu to vyhovuje, tak ať. Pokud jim vyhovuje svatba, tak ať se vezmou. Pokud jim vyhovuje nemít děti, tak ať jsou bezdětní, pokud chtějí deset dětí, tak ať je mají. Já prostě nikoho neodsuzuji. Mně to prostě nevadí.“ Eva

b) Manželství

Stejně jako další životní otázky nebylo manželství chápáno jako nutnost, ale jako možnost. Respondenti popisovali tuto možnost jako otevřenou. Pokud vlastní vstup do manželství odmítali, nezpochybňovali tuto volbu u ostatních. Manželství bylo chápáno ze dvou úhlů pohledu. Jeden popisuje manželství jako důkaz lásky, který ale slouží hlavně k demonstraci těchto citů před veřejností, což byla pro naše respondenty problematická část. Náзор veřejnosti podle nich na jejich osobních citech nic nemění. Takové vymezení se oproti okolí není překvapivé, protože to dobrovolně bezdětní činí v podstatě neustále. Druhý úhel pohledu chápal manželství jako právní akt, který nabízí mnoho výhod na rozdíl od nesezdaného soužití. Tento pohled byl častější. U odpůrců manželství ale zaznělo, že všechny právní výhody plynoucí z manželství se dají právně zařídit i dalšími smluvními akty. Pohled na manželství byl vlastně velmi obdobný, jako na děti. Vysvětlit, proč je chci nebo ne, je velmi náročné, jedná se hlavně o osobní pocit a je to předně každého věc, jak se rozhodne. Manželství bylo chápáno jako natolik svobodná volba, že se nenašel nikdo, kdo by zpochybňoval registrované partnerství.

„Tak vždycky by záleželo na těch právních okolnostech kolem, jestli se to vyplatí. Jestli je to praktická věc. Já to neberu jako za důkaz lásky a tak podobně. Já to беру jako praktickou záležitost, něco jako trvalý pobyt.“ Helena

„No, já sama nemám potřebu. Naši byli šťastný pár. Bohužel je teda rozdělila smrt. Ale já v tom nevidím nic, co bych musela. Jako jo, manželství. Říkám, že se třeba i někdy

vdám. Ale. Já si myslím, že nejvíc jsou v tom právní výhody. A je to víc zavazující. Já si myslím, že z toho vztahu na knížku se dá kdykoliv bezbolestně vycouvat. Sbalit si věci a jít.“
Jana

„Já zastávám názor, že papír ke štěstí nepotřebuju. Pokud v to někdo věří a znamená to pro něj něco...proč ne. Ale já na tom nějak netrvám.“ Pavla

„Pro mě je to jenom papír. Já když někoho miluju, nepotřebuju k tomu mít obřad, nepotřebuju k tomu mít celou rodinu a kamarády. Ted' se mi třeba vdávala kamarádka. Jako, mně se to hrozně líbí, je to symbolické a hrozně hezké, ale pro mě je to až moc velký závazek. Já přece nevím, co bude za týden, natož abych mu slibovala lásku na celý život. V manželství věřím, uznávám to, ale sama do něj vstoupit nechci... Když si chtějí dokázat tu lásku a chtějí spolu být, tak je hezký, že to zpečetí takhle. Pro mě osobně to ale není důkaz lásky, pro mě je důkaz lásky, že je se mnou, že mě podporuje, má podobné názory, podporuje mě, že mi pomůže, když ho potřebuju. My si máme pořád co říct, máme stejné zájmy, nemáme problém se domluvit. A to je podle mě ten vrchol toho vztahu. Víc asi není.“ Eva

„Je to fajn, když vztah dojde do tohohle bodu. Je to přirozené. Beru to jako vzájemnou důvěru. Časem až ten vztah dozraje třeba po patnácti nebo deseti letech, tak s tím nemám nejmenší problém.“ Standa

Respondenti se vyjadřovali kladně na otázku ohledně dobrovolně bezdětných manželství, kdy jedna účastnice podotkla, že si dokonce myslí, že tato manželství by mohla být stabilnější. Tento předpoklad nemusí být daleko od pravdy z několika důvodů. Je poměrně náročné nalézt podobně smýšlejícího partnera, takže bychom mohli hovořit o větším „vděku“ dobrovolně bezdětných. Dobrovolně bezdětní manželé mají víc času na sebe vzájemně, mohou spolu trávit více času při různorodějších aktivitách, nebo se naopak budou pravděpodobně snáze vzájemně respektovat v případě, že jejich koníčky jsou odlišné, vzhledem k tomu, jak velkou úroveň individuality a tolerance dobrovolně bezdětní mají. Také jim chybí jedna oblast možných sporů, kterou děti bezpochyby jsou. Můžou být i spokojenější díky vlastní seberealizaci, nebudou pravděpodobně také tak unavení z denního režimu a jejich sexuální život nebude tolik omezován jako u rodičů. Nebudou vystaveni tolika situacím, které by mohly vést k jejich rozkolu. Zároveň ale budou postrádat nutnost spolupráce, která rodiče stmeluje. Faktem ale je, že vzhledem k již tolikrát zmíněné individualitě, je tradiční dělba rolí

pravděpodobně to poslední, o co mají dobrovolně bezdětní zájem. Navíc budou mít větší svobodu v možnosti manželství ukončit, protože případný rozvod by u nich nebyl tak problematický. S jejich stoupajícím věkem budou stále více fixováni na sebe vzájemně. Což může způsobit mnohem větší krizi v případě úmrtí jednoho z partnerů. Vzhledem k tomu, že rozvod je pro dobrovolně bezdětné manžele jednodušší, můžeme předpokládat, že se k němu budou uchýlovat častěji než rodiče, kteří se budou snažit řešit svoje manželské problémy s větší vervou právě kvůli svým dětem. Jenže, jak bylo řečeno, nalézt obdobně smýšlejícího partnera je velmi náročné a se stoupajícím věkem může narůstat vzájemná závislost a to by mohlo takový pár motivovat k záchraně vztahu obdobným způsobem. Dobrovolně bezdětné manželství by mohlo také skýtat únik před odsuzujícím okolím, nebo by mohlo fungovat částečně jako akt revolty proti společnosti, která stále ještě spojuje manželství s dětmi.

c) Antikoncepce, sterilizace, interrupce a adopce

Dobrovolně bezdětní byli ve všech těchto otázkách velmi liberální. Nejčastější formou antikoncepce byla hormonální antikoncepce, u lidí nežijících v trvalém vztahu doplněná navíc kondomem. Jedna respondentka nemohla hormonální antikoncepci užívat, přesto se k ní vyjádřila kladně. Muži na ni měli spíše neutrální názor plynoucí z toho, že, jak sami přiznali, moc o tomto tématu nevěděli. Jeden z nich sám od sebe začal mluvit o nutnosti existence hormonální antikoncepce pro muže. Celkově byla hormonální antikoncepce chápána jako prostředek, který umožnil sexuální revoluci a osvobodil ženy od strachu z nechtěného početí. Je pravdou, že objev hormonální antikoncepce je často spojován se změnami v rodině. Tedy s poklesem počtu dětí, s odsouváním do pozdějšího věku, či s neustále se snižující se potratovostí. Pravděpodobně má tedy i velkou souvislost s fenoménem dobrovolné bezdětnosti.

„Mně víceméně zachránila život (hormonální antikoncepce), protože já mám hormonální nestabilitu, což jsem podědila po mamince. Když bych ji nebrala, tak bych měla hroznou, silnou menstruaci, nepravidelnou. Takže já bych bez ní nemohla být. Navíc, když přišli s vynálezem antikoncepce, tak to byl průlom. Žena už si mohla zvolit, jestli dítě chce nebo ne. A mohla se víc soustředit na kariéru, na koníčky, všechno možné. Kondomům třeba moc nevěřím, abych řekla pravdu. Pro mě to je svým způsobem něco jako svoboda. I v sexuálním životě. Že nemusím být něčím omezená.“ Eva

Všichni tázaní sami sebe v otázce umělého ukončení těhotenství popsali jako pro-choice. Stejně tak všichni dávali velký důraz na antikoncepci. Interrupce tedy pro ně byla záchrannou brzdou, která přichází na řadu, až když všechno selže. Všechny ženy odsouhlasily, že by ho bez váhání podstoupily. Jedna respondentka jej již prodělala a popsala své pocity po něm jako velkou úlevu. Stejně ale jako tvrdili, že rozhodnutí zda podstoupit interrupci, či ne, je výhradní právo ženy (a tvrdili to i všichni zúčastnění muži), nezpochybňovali možnost rozhodnutí dítě dát k adopci. Ačkoliv popisovali, že sami by toho nebyli schopni. Babybox chápali jako způsob, jak zachránit mnoho dětí před smrtí a vyvraceli argumenty jejich odpůrců, takže bylo znát, že o této tématice měli poměrně velké povědomí.

„Tak nevím v čem je problém. Tam se argumentuje jen tím, že lidi by měli znát svůj původ. Ale to pokládám za nesmyslný argument, protože strašně moc lidí neví, kdo je jejich otec a taky se nic neděje. Nebo zase žijí v omylu ohledně toho, kdo je jejich otec.“ Helena

V souvislosti se společenským odsouzením dobrovolně bezdětných se téměř vždy objevil názor, že taková stigmatizace zároveň postihuje nedobrovolně bezdětné. Zatímco dobrovolně bezdětní tak negativní reakce okolí čekají a jsou na ně připravení, nedobrovolně bezdětní jsou životem zklamaní a případné zaměňování s dobrovolně bezdětnými pro ně je větší šok.

„U sestřenky jsem viděla, že se snažili o dítě léta. A lidi na ně byli zlí. Že je sobecká a nechce děti, přitom oni se snažili a mrzelo je to. Kamarádka, co se teď snaží o dítě, mi říká, tebe já zbožňuju, tebe mám nejradši, protože ty se mě na to pořád neptáš. Protože oni měli děti pět let po svatbě a každý do nich po tu dobu šil. Ona měla zdravotní problémy. No a já jsem se jí na to neptala. Mně je těch lidí, kteří chtějí a nemůžou, strašně líto, protože do nich všichni ryjou.“ Eva

Bylo zajímavé, nakolik se někteří dobrovolně bezdětní zajímali o téma umělého oplodnění či adopcí. A to hlavně pak ženy. Ty svorně popsaly českou legislativu související s adopcí jako nesmyslnou, nedokonalou a pro potenciální adoptivní rodiče frustrující. A to natolik, že potenciální rodiče v podstatě nic nemotivuje (ba naopak) k tomu, aby upřednostnili adopci před umělým oplodněním.

Velkým tématem dobrovolně bezdětných jsou pak sterilizace. U žen se provádí přerušením či podvázáním vejcovodů, u mužů přerušením chámovodů. V České republice do

1. dubna 2012 platil zákon z roku 1972, který stanovoval podmínky sterilizace bez zdravotní indikace následovně. Žadatelka musela mít nejméně čtyři žijící děti, nebo tři, pokud byla zároveň starší 35 let. Obdobně přísné podmínky platily i v případě mužské obdoby, tedy vasektomie. Dobrovolně bezdětní o tomto zákonu mluvili jako o diskriminačním. Podle nich omezoval základní lidská práva. A připadal jim absurdní. Jako podporu tohoto tvrzení zmiňovali například plastické operace, na které má člověk právo již od osmnácti let, zatímco se nemůže svobodně rozhodnout, zda být plodný či ne. Podle nového zákona č. 373/2011 Sb., O specifických zdravotních službách, již může sterilizaci podstoupit kdokoli starší 21 let na vlastní žádost. Každý zájemce jen musí podepsat žádost a souhlas s tím, že byl o zákroku poučen. Tento nový zákon všichni vítali s nadšením. Jedna respondentka již sterilizaci podstoupila dřív a to na Slovensku, kde k legislativní změně přistoupili mnohem dříve. Další pak její podstoupení plánovala, jiní to zvažovali. Zajímavé ale je, že muži z představy vlastního podstoupení vasektomie tak nadšení nebyli, buď ji rovnou odmítli, nebo neměli ucelený názor.

„(Podstoupil bys vasektomii?) No, proč ne. Nikdy jsem nad tím neuvažoval. Nevím ale, jestli to je v chlapovi nějak zakódované, že si nechává zadní vrátka, nevím, nedokážu to pochopit ani vysvětlit.“ Standa

Naši respondenti doslova pohrdali argumentem proti sterilizaci, který je založený na tom, že se jedná o trvalé řešení a hrozí, že si to jedinec rozmyslí. Ačkoliv je tento zákon v podstatě nevratný, neznamená to, že po sterilizaci není možné zplodit potomka. Před mužskou vasektomií se běžně doporučuje uložení spermatu ve spermabance, zatímco ženské tělo i po sterilizaci nadále uvolňuje vajíčka, která sice nedorazí do dělohy, kde by mohla být oplodněna, to ale nevylučuje možnost případného užití metody IVF¹²². Stejně jako jakákoliv jiná antikoncepce ani sterilizace není stoprocentní, v malém procentu případů mohou přerušené vejcovody, v menším procentu případů i chánovody, znovu srůst.¹²³ Tázání ze svého liberálního pohledu tvrdili, že člověk je již od 18 let právně zodpovědný za veškerá svá rozhodnutí. Nemělo by mu tedy být bráněno. Omezování sterilizací chápali dle svých slov jako „snahu státu chránit jedince před vlastní hloupostí, na kterou doplatí všichni ostatní“.

¹²² In vitro fertilizace. Při té se odebere vajíčko z vaječníku, následně je oplodněno mimotělně a vzniklé embryo se přenáší do dělohy pacientky. (Řežábek, 2008)

¹²³ Fait, 2009

4.3.6. Vztah s okolím

Jak jsme zmínili při popisu rozdílu mezi skupinami dobrovolně bezdětných u nás a v zahraničí, dobrovolně bezdětní jsou natolik „rozprostření“ po republice, že je pro ně těžké mít podobně smýšlející přátele. Obklopují se proto „spřízněnými dětnými“¹²⁴. Mnoho jich popsalo, že jsou již unavení z neustále se opakujících otázek, že se konverzaci často vyhýbají. Taky se stýkali se stereotypy a předsudky, ať už z vlastního okolí, nebo prostřednictvím médií. Z našich rozhovorů a výzkumů¹²⁵ jsme sestavili nejčastější stereotypy, které o dobrovolně bezdětných panují.

„No nejvíc to, že člověk by měl mít děti, pokud je nemá, je divnej, je blázen, je kariérista. Na tohle jsem narážel. Ještě pak taky to, že každý by měl mít rád děti. Jak je rád nemá, tak je divnej.“ Tomáš

„Lidi jsou s téma dětma pak už víceméně vyrovnaní nebo šťastní a myslí si, že kdo dítě nemá, přece nemůže být šťastný nebo vyrovnaný. Myslí si, že nám musí něco chybět. Ale u mě je to úplně naopak. Nedovedu si představit, že když mám super práci, všechno mě baví, jsem jak nadopovaná, že bych tohle všechno musela skončit a věnovat se dítěti.“ Eva

„Že jsme...no, ty nejhorší názory. Že jsme odpad společnosti, že nechcem předávat geny a že kvůli nám společnost vymře a takový. Prostě že ta ženská...Já si myslím, že u chlapa se to bere v pohodě. To je prostě borec, nenechá se...U té ženské, to je prostě...problém.“ Jana

a) Ty si to rozmyslíš.

Už název Nokidding dává tušit, jak často se s touto reakcí dobrovolně bezdětní setkávají. Účastníci výzkumu potvrdili, že v tomto ohledu ve sporu s okolím hraje velkou roli věk. Čím mladší člověk je, tím spíše „si to rozmyslí“, zatímco ocitá-li se již za hranicí fertilního věku, předpokládá se dodatečná racionalizace. Tedy laicky řečeno, starší lidé ve skutečnosti svého rozhodnutí litují, ale snaží si jej obhájit před okolím.

Bohužel věkové zastoupení našich respondentů je 21 až 35 let. V tom ale také hraje roli už fakt, že jejich společný znak je účast na internetových diskusích. A uživatelé internetu jsou z pochopitelných důvodů spíše mladší lidé. Druhý demografický přechod po roce 1989

¹²⁴ Popisek fóra Nokidding na lide.cz: „Diskuze pro dobrovolně bezdětné a jejich spřízněné dětné.“

¹²⁵ Hašková, Zamykalová, 2006; Hašková, 2006c; Jokešová, 2011; Mixová, 2007; Pomahačová, 2006; Tabery, 2007; Víznerová, 2006; Zamykalová, 2006

také zasahuje více současnou mladou generaci. I když se tedy samozřejmě u našich respondentů nedá vyloučit, že „si to rozmyslí“, nemůžeme toto automaticky předpokládat. Pravdu o dobrovolné bezdětnosti jako takové a stereotypu „ty si to rozmyslíš“ pravděpodobně zjistíme, až současná generace ve fertilním věku zestárne. Abychom se vyhnuli druhému stereotypu „ujel mu vlak“, bylo by nejvhodnější provést longitudiální výzkum.

b) Umřeš starý/á a osamělý/á.

„No, napadá mě, že to opravdu hodně souvisí se vztahem ke starým lidem. Protože lidé často říkají, až budeš stará, tak budeš dělat vlastně jako, co? Že to dítě a potom ty vnoučata lidé berou jako automatické naplnění toho stáří a podobně. A že vlastně kolem sebe nemají žádné vzory nějakých starých lidí, kteří by měli nějaké zájmy. Třeba teď v úterý jsem jela autobusem a tam vedle mě seděla stará paní, asi tak sedmdesátiletá. Naproti ní seděli dva mladí lidé, myslím, že asi vnuk s přítelkyní nebo vnučka s přítelem, a ta paní jim teda povídala o tom, že byla na nějaké přednášce na přírodovědě a druhý den že byla na výstavě kaktusů a tak mohla jít navštívit svoji matku až třetí den. A že dneska byla snad v galerii a to tedy taky nestíhá a že tu matku navštíví až zítra. A o víkendu že bude dělat zase něco jiného. A myslím, že tohle jsou věci, které si spousta lidí nedovede představit, že v tom věku nad šedesát, no pro někoho už nad čtyřicet, že ti lidé prostě můžou mít nějaké zájmy, které je naplňují.“ Helena

Bezdětných v důchodu je samozřejmě v populaci ještě velmi málo. Dle toho, co jsme si již řekli o demografickém vývoji, dodejme – zatím. I kdyby jich ale bylo více, tento předpoklad by se držel předně také proto, že si lidé většinou tvoří známé a přátele nejčastěji v okruhu svých vrstevníků. V práci se s o tolik staršími bezdětnými lidmi nesetkají proto, že důchodci již pracovní pozice opouštějí. A v rodině proto, že staršími lidmi v rodině jsou ve většině případů jen jejich prarodiče, kteří samozřejmě těžko mohou být bezdětnými. Současní důchodci budou ventilovat své názory ještě pod vlivem tradičnější společnosti, ve které vyrostli. Tudíž představu o tom, jak žijí bezdětní důchodci, nám mohou dát jen výzkumy, které ale bohužel laickou veřejnost nijak zvlášť neovlivní. Z těch ale nevyplyvá, že by bezdětní důchodci byli se životem více nespokojení.¹²⁶ Jejich sociální sítě jsou dokonce poměrně rozsáhlé, mají různorodější zájmy, než jejich dětní vrstevníci.¹²⁷ Sýkorová ale také popsala velkou důležitost manželství nebo alespoň vztahu u dobrovolně bezdětných důchodců.

¹²⁶ Hasmanová Marhánková, 2010

¹²⁷ Sýkorová, 2008

c) Žena, která nechce dítě, není normální.

Všichni respondenti potvrdili, že je velký rozdíl, pokud se k dobrovolné bezdětnosti přizná žena a pokud muž. Žena je společností více spojována s dětmi, než muž. Tento pohled má biologický základ v těhotenství, porodu a období kojení.¹²⁸ Nicméně nová genetická informace vzniká při početí z genů rodičů předaných ve stejném poměru. Od toho, že žena dítě nosí a porodí, se v podstatě odvíjí i to, že se jí přičítá větší odpovědnost za antikoncepci.¹²⁹ Stejně jako to, že by žena měla mít z biologické podstaty větší touhu dítě mít. Objevují se argumenty o biologických hodinách¹³⁰ a podobně. Nehovoří se o možnosti, že právě větší tlak na ženy ohledně dětí je spíš přivede k tomu stát se nokidding. Budou mít větší potřebu se vymezit a dát světu najevo, že striktní pokládání rovnítka mezi slova žena a matka je chybné. Společnost má místo uznání faktu, že existence žen odmítajících děti boří představu o biologických hodinách, tendenci označovat takové ženy za psychicky nemocné.¹³¹ Naproti tomu dobrovolně bezdětní muži v podstatě zapadají do představy, že žena je ta, která touží po dítěti více. Poklidně proplovají a okolí vzhledem k nepoměru otců samoživitelů a matek samoživitelek ani nemusí vědět, jestli jsou dobrovolně bezdětní nebo platiči výživného. Pokud se přiznávají k dobrovolné bezdětnosti, setkávají se stereotypní představou „femme fatale“, která je přivede na „správnou“ cestu.¹³² Od přisuzování dítěte ženě se v podstatě odvíjí vše ostatní. Malým procentem mužů na rodičovských dovolených a přidělováním dětí do péče po rozvodu hlavně ženám počínaje, konverzací v ženském kolektivu zaměřenou primárně na děti konče.

„V tom je velký rozdíl. U ženský každý čeká, že to dítě chce. Zdůrazňují se mateřské pudy. Přeci jen u chlapů se to až tolik neřeší.“ Eva

¹²⁸ Od čehož se odvíjí i tradiční dělení rolí v rodině, kdy po dobu péče o dítě žena nemůže, respektive je pro ni těžší živit rodinu.

¹²⁹ Což se potvrdilo ve výzkumu i nám, i když nepřímo. Projevilo se to tak, že ženy měly o antikoncepčních prostředcích (jak mužských, tak ženských) mnohem větší přehled. Stejně tak častěji uvažovaly o podstoupení sterilizace, zatímco muži ji buď rovnou odmítali, nebo si nebyli jistí. Muži o podstoupení sterilizace celkově uvažují méně, než ženy. A to dokonce i přes to, že je provedení zákroku u nich z medicínského hlediska mnohem snazší, bezpečnější a podle Perlova indexu je vasektomie i spolehlivější, než ženská sterilizace. (Fait, 2009)

¹³⁰ Hašková, Zamykalová, 2006, Zamykalová, 2006, Pomahačová, 2006

¹³¹ Hašková, Zamykalová, 2006

¹³² I když taková „femme fatale“ v mužské podobě se připisuje i ženám. Jeden z oblíbených stereotypů totiž je: až potkáš toho pravého.

„U chlapa je nesrovnatelně lehčí říct, že nechce děti. Ale pro ženskou to není tak lehké napsat to veřejně, že nechce mít děti. Stejně jako jsou nestejněměrné platy a nerovnocenné hodnocení, tak i tohle není stejné. Takže pro chlapa je absolutně lehčí říct, nechci děti. A nikdo ho za to neodsuzuje. Zatímco ženu...to je úplně opačný. No, v dnešní době je víc a víc lidí bezdětných. A možná si to ani neuvědomují, ale už ty děti mít možná ani nebudou. Protože jim to dnešní doba nedovoluje. Finance nejsou legrace. Upřímně. Výplata není legrace. A když jsi ještě ke všemu ženská, tak to není legrace. I když se chlapi sejdou, tak je dítě u nich jedno z témat. Probírají autáky, holky a kamarády a večírky. A pak přijdou na chvíli děti a to tak třeba, že si to dítě dokáže hrát hodinu s iphonem a on má pak od něj klid. Zato u ženských je to hlavní téma.“ Standa

„No, určitě. Nedokážu ti to vysvětlit, ale u té holky se to bere jako...skoro. Se s tím prostě počítá. Ale když nechce, tak je oheň na střeše. Kdyžto u chlapa se to kolikrát ani nikdo nedozví, jestli má někde děti nebo ne. Ale u té ženy je to prostě jiné. A navíc ženy mezi sebou řeší jenom ty děti. Málokdy se stane, že si řeknou, že se o tom bavit vůbec nechtějí. Že si teď jdou prostě užívat. Ne, mají celou dobu telefon u ruky a hlídají, kdyby někdo kvůli dítěti volal. U té ženy je to úvazek na celý život. Ten muž tolik ne. Nebo se taky málokdy stává, že on vyhraje spor o děti. A pak je z toho poprask, jak je to možné, jak se může muž starat o děti.“ Josef

„Já si myslím, že se to bere tak, že když je to dobrovolně bezdětný muž, tak že mu ta žena stejně naschvál otěhotní a bude vymalováno. To bude asi takový ten lidový názor. A potom v té tradiční rodině se těmi dětmi zabývaly více ženy, takže představa muže, který děti nemá, to jako není nic zvláštního. Prostě dělá takové ty mužské věci, stejně jako dělal tatínek a dědeček a strýčkové, to všichni známe. Ale co by vlastně dělaly ty babičky a tety, kdyby ty děti neměly? U těch dědečků se to bere tak, že mají nějaké svoje zájmy. Chodí s ostatními dědečkama posedět do hospody nebo někam na ryby. To bude daný tím, že prostě babička se o ty vnoučata taky stará. Když přijedu k prarodičům, tak dědeček si dělá něco svýho, ale babičku vidím, jak tam obskakuje svoje děti a svoje vnoučata. A neumím si představit, co by dělala, kdybychom tam nebyli. Což ale my tam nejsme většinu času a ta babička také musí dělat celé dny. No a je to tím, že každý zná svojí babičku jen ve společnosti těch příbuzných a ne těch zbylých dvacet devět dní v měsíci, kdy je doma sama.“ Helena

d) Dobrovolně bezdětní jsou sobci.

„Jo, já s tím svým způsobem i souhlasím. Já vím o sobě, že já jsem sobec. Jsem jedináček. Ale oni to chápou spíš tak, že jsme sobci vůči společnosti, že je sosáme. Což si myslím, že také není pravda, protože zase pracujeme, nepobíráme žádný mateřský, žádný paragrafy. Naopak se dá říct, že sobců je spousta těch, kteří si ty děti pořizují a nemají na ně prostředky. Pak to chtějí od státu, aby jim děti živil. Což mi tedy přijde hodně sobecký. Místo aby se řešilo, že je tady spousta lidí, kteří by ty děti mít neměli. Kdo ví, co z nich bude a tak. Když vidím, dám příklad. U nás, nevím, kolik jí může být. Už má dvě děti a věčně chodí s monoklem. Od manžela nebo přítele, nevím, jestli je vdaná. No a teď už je potřetí těhotná. Peníze nemá. A neřeší to. A takových je spousta. Nebo jedna spolužačka ze základky. Dvě děti. A nechtělo se jí do práce, tak co udělá. Pořídí si další dítě.“ Jana

„No podle toho, jak kdo chápe to slovo sobecký. Já to chápu tak, že někdo za účelem toho, aby dosáhl nějakých svých tužeb, poškozuje lidi kolem sebe. Což se u tohohle říct nedá. Leda, že by se řešilo nějaké právo na to, aby byl počet nebo tak, nebo ten důchodový systém. Ale myslím si, že nikdo z těch lidí, kteří se ohánějí důchodovým systémem, neuvažuje stylem „Chudák pan Kalousek, včera o tom mluvil v televizi, musíme mít dítě“.“ Helena

Argument sobeckosti má základ hned ve dvou rovinách. Tou první je představa, že dobrovolně bezdětní se vlastně nechtějí o někoho starat, někomu věnovat svůj čas, v podstatě se s někým rozdělit. Tedy jsou sobečtí vůči potenciálnímu dítěti. Tou druhou je popis dobrovolně bezdětných parazitujících na státu, aniž by mu za sebe poskytli náhradu v podobě dalšího daňového poplatníka. Tedy jsou sobečtí vůči celé společnosti. Představa člověka, který je sobecký dokonce vůči něčemu, co ani neexistuje, je poměrně úsměvná. Můžeme argumentovat tím, že každý, kdo nepřijal psa z útulku je vlastně sobecký, protože se s potenciálním psem nechce dělit. Což je samozřejmě absurdní. Ovšem jinak první rovina sobeckosti vychází z pravdivého jevu, kdy childfree opravdu kladou velký důraz na individualitu. Vzhledem k tomu, kolik se jich ale právě věnovalo zrovna těm zvířatům, považuji představu o sobeckosti za nesmyslnou.

„Je to debilní. Přece není něčí povinnost rodit daňové poplatníky. Je to strašně zastaralé myšlení člověka, který sám sebe chápe, jako majetek státu, nebo jak to říct. Anarchisti jsou zase opačný extrém. Ti odmítají pochopit, že když oni jsou slušní, tak že ale

všichni slušní nejsou. A ve společnosti jako v celku to prostě nemůže fungovat. Anarchistou může být člověk individuálně, ale nikdy na tom nejde stavět nějaké širší pojetí.“ Tomáš

e) Dobrovolně bezdětní jsou kariéristi.

Z našeho výzkumu vyplynulo, že se jedná o individuální jev a rozhodně neplatí, že by se každý dobrovolně bezdětný zaměřoval jen na kariérní růst. Tato nářezka je mířena předně na ženy, u kterých se stále ještě považuje za hlavní seberealizaci spíše rodina, než práce.¹³³ Naši respondenti měli poměrně pestré zastoupení jak ohledně vzdělání, tak ohledně vykonávaného zaměstnání. Proti stereotypu o kariérismu se ale často ohrazovali, ačkoliv z nich část zmínila, že jedním z jejich životních cílů je mít zaměstnání, které je baví. Necháпали však, proč by vlastně takové životní cíle měly být hodnoceny negativně.

f) Dobrovolně bezdětní jsou agresivní vůči dětem a rodičům.

Poměrně často užívaným příkladem o nenávisti dobrovolně bezdětných je jejich slovník, kdy matky označují jako „dělohy“, děti častují slovy jako „harant“, „parchant“ a podobně, leč našich respondentů jsem se na to musela zeptat, sami to nepoužili. Vyplynulo, že tím rozhodně nemyslí všechny rodiče a děti. Nemají ale rádi nezodpovědné a hloupé rodiče. A takovou matku nazývají „děloha“. Stejně jako každé dítě není nevychované a rozmazlené, aby pro ně bylo „harantem“. Víznerová¹³⁴ naopak popsala ve svém výzkumu diskusí dobrovolně bezdětných některé jejich účastníky jako agresivní a vulgární, předně jako netolerantní vůči dětem. Všichni respondenti se projevovali během rozhovoru jako velmi tolerantní lidé, kteří nejen, že přiznávali právo na potrat nebo právo na registrované partnerství, předně se ale nevyjadřovali negativně k jiným životním volbám, jako byla například volba odložení dítěte před potratem, či uzavření manželství (u lidí, kteří do manželství sami vstoupit nechtěli), podstoupení sterilizace (u těch, co by ji sami nepodstoupili), či vůbec volba pořídit si dítě. Většinou se dle svého liberálního přesvědčení drželi toho, že člověk se může sám rozhodnout, což je jeho věc, leč musí za svá rozhodnutí nést následky. Na zodpovědnost přitom kladli velký důraz. Vzhledem k výše řečenému si dovoluji vyslovit myšlenku, že představa agresivity plyne často ze vztahovačnosti zbytku společnosti, protože jakákoliv kritika dětí je pohyb po tenkém ledě. Tento led ještě více ztenčují média. Můžeme si to ukázat na příkladu slova „breeder“. Jedná se o termín přejatý ze

¹³³ Podle výzkumu CVVM je u žen nejdůležitější sladění práce a rodiny, potom rodina a nakonec práce. U mužů to byla práce, potom rodina a nakonec sladění obojího. (Šamanová, Musilová, 2011)

¹³⁴ Víznerová, 2006

zahraničních diskusí nokidding a shrnuje v sobě pocit dobrovolně bezdětných, že jejich okolí je násilně tlačí do toho, mít děti. „Breeder“ jsou pro ně také nezodpovědní rodiče, kteří si pořizují děti ze sobeckých motivací nebo z potřeby splnit společenskou normu. Slovem „breeder“ tedy nebude označen zodpovědný rodič, nebo někdo, kdo dobrovolnou bezdětnost toleruje jako životní alternativu, i když tak nežije.

„Matky jsou pro členy klubu chodící dělohy, laktačky, o rodičích píše jako o „breederech“ (angl. chovatel zvířat), o dětech jako o fakanech a harantech.“ Zdroj: článek Ona Dnes¹³⁵

Na příkladu článku z lifestyleového serveru Ona Dnes vidíme, že se zde schválně s těmito slovy manipuluje tak, aby vyznívala co nejvíce negativně. „Breeder“ je opravdu anglický výraz pro chovatele, leč takto z něj vyprchala ta nadsázka, narážka na pedocentrismus¹³⁶ ve společnosti, kterou skrývá.

Co je ale opomíjeno nejvíc, je ta únava z neustálého opakování, z neustálého odpovídání na téže otázky, kterou dobrovolně bezdětní cítí. Většinou rezignují a uchylují se na anonymní internet, kde mohou svoji frustraci ventilovat „mezi svými“. K agresivitě jsou tedy v podstatě dohnáni většinovou společností.

4.3.5. Mediální obraz

Mediální obraz o dobrovolné bezdětnosti v České republice není nikterak příznivý.¹³⁷ A pociťují to i dobrovolně bezdětní. Podle nich je to zapříčiněno hlavně tím, že se jedná o natolik nový jev, že společnost zatím neví, jak se s ním vypořádat.

„Já vidím docela pokrok, za posledních nevím, osm deset let, v tom, že si lidé uvědomili, že vůbec takoví lidé jsou, že to někdo vůbec myslí vážně. A teď na to samozřejmě mají nějaké kecy, protože je to něco, s čím se nemůžou smířit. Protože je to pro ně nějaká

¹³⁵ Vajsejtlová, B. 2011. „Matky jsou laktačky a chodící dělohy, říkají no-kidding“ Ona Dnes. 14. 4. 2011. [online] [cit. 21. 7. 2012]. Dostupné na: <http://ona.idnes.cz/matky-jsou-laktacky-a-chodici-delohy-rikaji-priznivci-no-kidding-px1-/deti.aspx?c=A110407_143532_deti_job>.

¹³⁶ Na otázku, zda vnímají ve společnosti pedocentrismus, se všichni naši respondenti vyjádřili kladně. Za podotknutí také stojí, že tento termín nemusí být laikům přístupný, přesto všichni naši respondenti věděli, co znamená.

¹³⁷ Zamykalová, 2006; Hašková, Zamykalová, 2006

nová představa. A řekla bych, že někteří budou taky i naštvaní, že to neudělali stejně... No, myslím, že někteří lidé měli k tomu pořizování dětí takové různé motivace jako, všechny kamarádky mají dítě, já se s nima nemám o čem bavit, tak si teda také udělám dítě. Což jsou úplně závadný motivace.“ Helena

„Napadá mě, že když se napíše článek o dobrovolné bezdětnosti, tak to hodně osekají, vyberou si, co se jim hodí, a většinou je to negativní. Ještě jsem nezažila český článek o dobrovolné bezdětnosti, který by byl pozitivní. Lidi to ještě prostě nechápou. Myslí si, že mít dítě je povinnost, ne možnost. A kdokoliv je bezdětný, tak na něj útočí. Hlavně média. Tam je to hodně. Já jsem psala článek do školy o interupcích, jestli povolit nebo ne. Názory. A když jsem hledala české články o dobrovolné bezdětnosti, tak všechny byly negativní. Takže jsem musela pracovat s anglickými texty. Už mě to i napadlo, někam napsat. Nenapadá mě ale deník, který by to otiskl, protože oni si opravdu vybírají jen to, co se jim hodí. Proč by bezdětná žena neměla být správná, hodná a milá. Tady všichni berou dobrovolně bezdětné jako sobecké mrchy, které se nechtějí přizpůsobit dítěti. Ale neberou to také z druhé strany. Že ty děti můžou někoho i obtěžovat.“ Eva

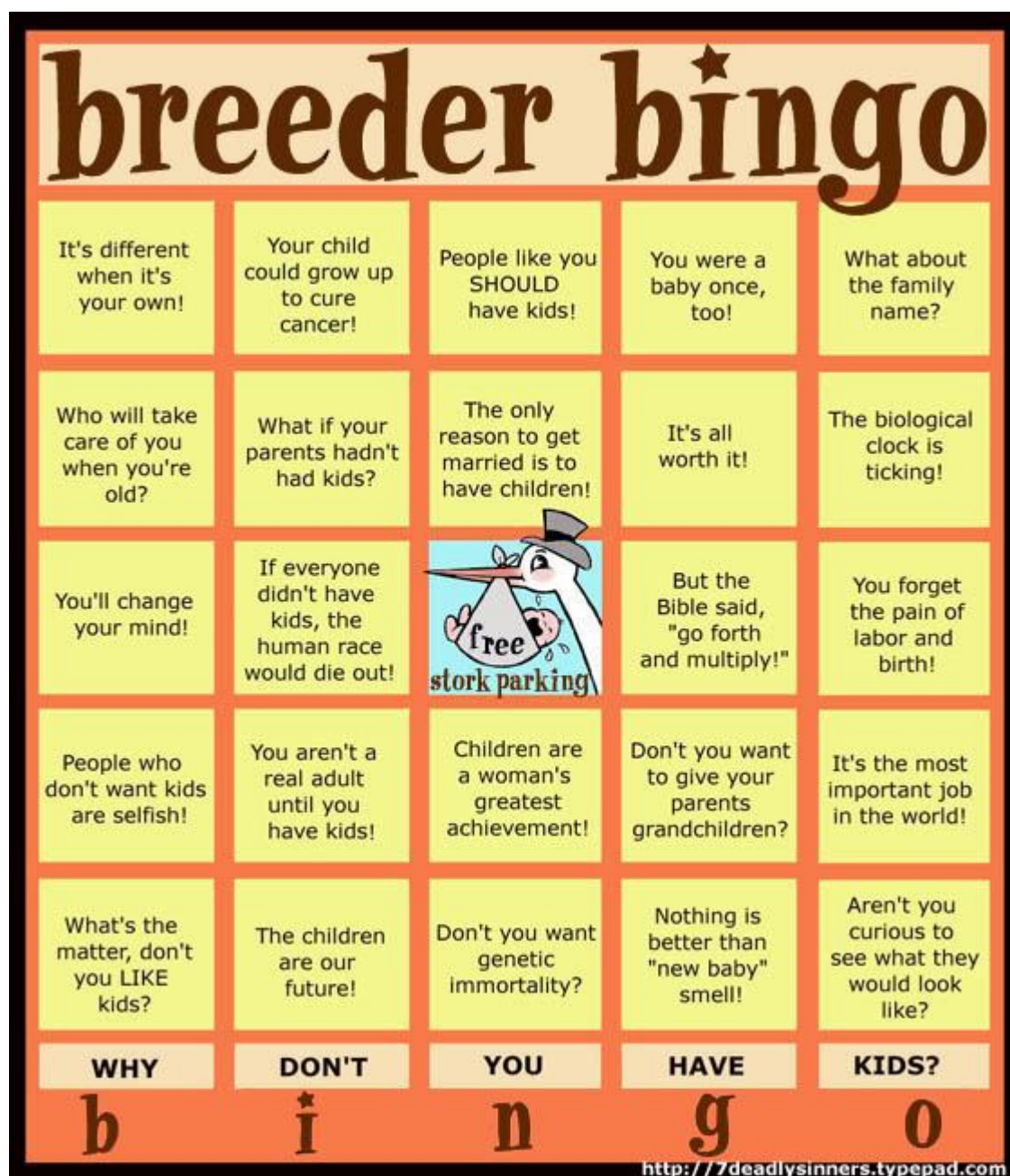
„Tak žádnéj z těch článků nepsal nikdo dobrovolně bezdětnej. Je to asi škoda, že ti dobrovolně bezdětní se sdružují na svých fórech. A kdyby takhle třeba vylezli. Někdo z nich. Aby si o nich lidi i přečetli. Nemusí se extrémně zviditelňovat. A ti dětní, ti nechodí na nokidding servery, kde by se o nich opravdu mohli něco dozvědět. A když už jo, tak prostě vidí jen to, co vidět chtěj. A spousta lidí o dobrovolně bezdětných nic neví a neví, že to nejsou zrůdy, který šikanují a zabíjí malý miminka. A to názvosloví, co má komunita dobrovolně bezdětných. To se prostě týká jenom určitých skupin maminek nebo dětí. A lidé mimo to zevšeobecňují. Určitě se neříká děloha všem matkám, ale prostě, když to ty matky vidí, tak si to vztáhnou na sebe, nebo já nevím. A nevidí, že to není na všechny matky. Nebo to možná vidět nechtěj. Třeba se chtějí jenom hádat a vztekat.“ Anna

5. Shrnutí

Zabývali jsme se popisem dobrovolné bezdětnosti. Z kvalitativního výzkumu s dobrovolně bezdětnými jsme si udělali ucelený obrázek o tom, co je k jejich rozhodnutí vede. Jedná se předně o prostou absenci touhy po dětech. Zjistili jsme, že alespoň u našich respondentů neplynou jejich pohnutky z rodiny a jejich dětství. Celkově jsme vysledovali, že

jsou dobrovolně bezdětní liberální, individualističtí a velmi tolerantní, což ale také očekávají od zbytku společnosti. Jejich vztah k dětem není agresivní, někteří dokonce rádi děti hlídají. Leč nevyhledávají je nebo prostě jen netouží po tom, mít vlastní. V České republice je o dobrovolné bezdětnosti zkreslené povědomí, které hlavně díky médiím dává prostor k očerňování dobrovolně bezdětných. Ti se tak potýkají s předsudky a stereotypy.

6. Přílohy

- Breeder bingo¹³⁸

¹³⁸ Foto: 7deadlysinners.typepad.com. [online], [cit. 01.08.2012]. Dostupné z WWW: <
http://7deadlysinners.typepad.com/sinners/images/breeder_bingo.jpg/>

Childfree – Ano, my víme, co nám chybí.¹³⁹

**CHILD
FREE
ZONE**

- Logo Childfree Zone¹⁴⁰

¹³⁹ Foto: This journey is my own [online], [cit. 01.08.2012]. Dostupné z WWW: <
<http://thisjourneyismyown.wordpress.com/2012/03/07/7-ways-i-enjoy-being-child-free-not-by-choice/>>

7. Použitá literatura

Albertini, M.; Kohli, M.; Vogel, C. 2007. „Intergenerational transfers of time and money in European families: Common patterns different regimes?“ *Journal of European Social Policy* 2007; 17; 319. [online] [cit. 21. 7. 2012]. Dostupné na: <<http://esp.sagepub.com/cgi/content/abstract/17/4/319>>.

Bacci, M. L. 2003. *Populace v evropské historii*. Praha: Lidové noviny.

Bartošová, M.; Pakosta, P.; Fučík, P. 2012. „Dlouhodobý vývoj v časování porodů a sňatků: Obstojí individualizační teorie ve světle demografických dat?“ Pp. 315-341 in *Sociologický časopis*. Vol. 48. No. 2. [online] [cit. 21. 7. 2012]. Dostupné na: <http://sreview.soc.cas.cz/uploads/2940572a1b0c2ff799f7da07f062f18a69e3ab45_Dlouhodo%20vyvoj%20v%20casovani%202012-2-4.pdf>.

Bauman, Z. 2002. *Tekutá modernita*. Praha: Mladá fronta.

Beck, U. 2004. *Riziková společnost. Na cestě k jiné moderně*. Praha: Slon.

Bezděk, V. 2000. *Penzijní systémy obecně i v kontextu české ekonomiky (současný stav a potřeba reformy)*. II. díl. Praha: Česká národní banka. [online] [cit. 21. 7. 2012]. Dostupné na: <http://www.cnb.cz/en/research/research_publications/mp_wp/download/vp25_2.pdf>.

Bourdieu, P. 1998. *Teorie jednání*. Praha: Karolinum

Cain, M. 2001. *The Childless revolution. What it means to be childless today*. Cambridge: Perseus Publishing.

Český statistický úřad. 2008. *Život cizinců v ČR*. Praha: Český statistický úřad. [online] [cit. 21. 7. 2012]. Dostupné na: <[http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/3E00371DEC/\\$File/111808.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/3E00371DEC/$File/111808.pdf)>.

Devolder, D. 1999. „Hajnal's European Marriage Pattern and the Evolution of Agrarian Structures in Western Europe from the Fifteenth to the Eighteenth Centuries.“ *Social Science History Association celebrada a Fort Worth (Texas)*, 1999, 11, 14. Xarxa: Family/Demography, Sessió C: Family strategies revisited I: land transmission and families in

¹⁴⁰ Foto: Childfree zone [online], [cit. 01.08.2012]. Dostupné z WWW: <<http://2.bp.blogspot.com/-W3H3TZlnIVs/Tkh473HEi7I/AAAAAAAAAM8/S3Xw9EIlil4/s1600/rectangular%2Bsticker%2Bchild%2Bfree%2Bzone%2BTRANSPARENT%2BVERTICAL.png>>

rural societies. [online] [cit. 21. 7. 2012]. Dostupné na:
<<http://www.ced.uab.es/publicacions/PapersPDF/Text163.pdf>>.

Durkheim, É. 2005. *Suicide*. London: Free Press.

Fait, T. 2009. *Antikoncepce*. Praha: Maxdorf

Farková, M. 2009. *Dospělost a její variabilita*. Praha: Grada

Friedman, D. 1994. „A theory of the value of children.“ Pp. 375-401 in *Demography* 31 (3).

Galuška, O. 2008. *Rodinná politika za socialismu na území Československa*. Diplomová práce. Praha: Právnická fakulta UK.

Giddens, A. 1992. *The transformation of intimacy. Sexuality, love and eroticism in modern societies*. Cambridge: Polity Press.

Hajnal, J. 1965. „European marriage patterns in perspective.“ Pp. 101-143 in D. V. Glass; D. E. C. Eversley (eds.) *Population in History: Essays in Historical Demography*. Chicago: Aldine Publishing Co.

Hasmanová Marhánková, J. 2010. "Proměny prarodičovství v kontextu představ aktivního stáří." Pp.:11-26 In *Sociologica-andragogica* 2009. Problémy ohrožených skupin, mezigenerační vztahy. Olomouc: Univerzita Palackého.

Hašková, H. 2006a. „Diverzita bezdětnosti, jejího výzkumu a jejich společenské reflexe.“ Pp. 11-22 in Hašková, H. (ed.) 2006. *Fenomén bezdětnosti v sociologické a demografické perspektivě*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky. [online] [cit. 21. 7. 2012]. Dostupné na: <http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/241_SS_06_04.pdf>.

Hašková, H. 2006b. „Zkoumání bezdětnosti, jejího růstu a s ním souvisejících sociodemografických jevů v české společnosti v kontextu zemí střední a východní Evropy.“ Pp. 22-58 in Hašková, H. (ed.) 2006. *Fenomén bezdětnosti v sociologické a demografické perspektivě*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky. [online] [cit. 21. 7. 2012]. Dostupné na: <http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/241_SS_06_04.pdf>.

Hašková, H. 2006c. „Výzkumná sonda do světa rodičovství a bezdětnosti v časopisech životního stylu pro muže.“ Pp. 64-86 in H. Hašková; J. Pomahačová. *Rodičovství a bezdětnost ve vybraných časopisech pro ženy a pro muže*. Sociologický ústav Akademie věd České

republiky. [online] [cit. 21. 7. 2012]. Dostupné na: <
http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/250_SS_06_13.pdf>.

Hašková, H. 2009. *Fenomén bezdětnosti*. Praha: Slon.

Hašková, H.; Zamykalová, L. 2006. „Mít děti - co je to za normu? Čí je to norma?“ Pp. 40-41 in *Biograf* 130. [online] [cit. 21. 7. 2012]. Dostupné na:
<<http://www.biograf.org/clanky/clanek.php?clanek=v4001>>.

Hašková, H.; Zamykalová, L. 2006. „Mít děti – Co je to za normu? Čí je to norma?“ Pp. 40-41 in *Biograf*. [online] [cit. 21. 7. 2012]. Dostupné na:
<<http://www.biograf.org/clanky/members/clanek.php?clanek=v4001>>.

Inglehart, R. 1977. *The silent revolution: changing values and political styles among Western publics*. Princeton: Princeton University Press.

Jokešová, M. 2011. *Sociální funkce a témata komunikace dobrovolně bezdětných na portálu klubu No Kidding! Praha*. Bakalářská práce. Praha: Fakulta humanitních studií UK.

Kalibová, K. 2006. *Úvod do demografie*. Praha: Karolinum.

Kalibová, K. 2007. „Rozvodovost.“ Pp. 25-30. in L. Fialová a kol. *Populační vývoj české republiky 2007*. Praha: PřF UK. [online] [cit. 21. 7. 2012]. Dostupné na:
<<http://web.natur.cuni.cz/geografie/vzgr/monografie/populacni%20vyvoj/rozvodovost.pdf>>.

Lesthaeghe, R. 1995. „The second demographic transition in Western countries: An interpretation.“ Pp. 17-62 in K. O. Mason; A. M. Jensen (eds.) *Gender and family change in industrialized countries*. Oxford: Clarendon Press.

McDonald, P. 2000. „Gender Equity in Theories of Fertility Transition.“ Pp. 427-439 in *Population and Development Review* 26 (3).

Merton, R. K. 1966. *Social Theory and Social Structure*. New York: Free Press.

Mixová, D. 2007. *Dobrovolná bezdětnost ve světle kvalitativních výzkumů*. Bakalářská práce. Praha: Fakulta humanitních studií UK

Možný, I. 1999. *Sociologie rodiny*. Praha: Slon.

- Možný, I. 2003. „Modernizace české rodiny a mezigeneračních vztahů v mezinárodním srovnání.“ Pp. 11-36 in P. Mareš; T. Potočný (eds.) *Modernizace a česká rodina*. Brno: Barrister and Principal.
- Možný, I.; Rabušic, L. 1999. „The Czech family, the marriage market and the reproductive climate.“ Pp. 94-112 in J. Večeník; P. Matějů (eds.) *Ten Years of Rebuilding Capitalism: Czech Society after 1989*. Praha: Academia.
- Parsons, T. 1955. *Family, Socialization and Interaction Process*. Glencoe: Free Press.
- Pomahačová, J. 2006. „Rodičovství a bezdětnost ve vybraných časopisech pro ženy.“ Pp. 16-64 in H. Hašková; J. Pomahačová. *Rodičovství a bezdětnost ve vybraných časopisech pro ženy a pro muže*. Sociologický ústav Akademie věd České republiky. [online] [cit. 21. 7. 2012]. Dostupné na: < http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/250_SS_06_13.pdf>.
- Rabušic, L. 2001. *Kde ty všechny děti jsou? Porodnost v sociologické perspektivě*. Praha: Slon.
- Rabušic, L. 2002. „Populační politika – spíše chiméra než spása.“ Pp. 47-62 in J. Kocourková; M. Kučera; M. Loužek; L. Rabušic (eds.) *Propopulační politika – ano či ne*. Praha: CEP.
- Rolečková, L. 2006. *Dobrovolná bezdětnost v evropských zemích*. Bakalářská práce. Brno: FSS MU.
- Rychtaříková, J. 1996. „Současné změny charakteru reprodukce v České republice a mezinárodní situace.“ Pp. 77-89 in *Demografie 2*.
- Řežábek, K. 2008. *Asistovaná reprodukce*. Praha: Maxdorf
- Shostak, A. B. 1987. „Singlehood.“ Pp. 355-367 in M. B. Sussman, S. K. Steinmetz (eds.), *Handbook of Marriage and the Family*. New York: Plenum Press.
- Sobotka, T. 2004. *Postponement of childbearing and low fertility in Europe*. Amsterdam: Dutch University Press.
- Staples, R. 1981. *The World of Black Singles: Changing Patterns of Male-Female Relationships*. Westport: Greenwood.
- Stein, P. 1981. *Single life. Unmarried adults in social context*. New York: St. Martin's Press

Sýkorová, D. 2008. „Bezdětnost ve stáří. K sociální integraci bezdětných seniorů.“ Pp. 113-138 in *Sociologický časopis*. Vol. 44. No. 1. [online] [cit. 21. 7. 2012]. Dostupné na: <http://sreview.soc.cas.cz/uploads/4d554338765247c6db84eccac3569fcb5bfb99ec_515_2008-1Sykorova.pdf>.

Šamanová, G.; Musilová, V. 2011. *Role mužů a žen*. Tisková zpráva CVVM. [online] [cit. 21. 7. 2012]. Dostupné na: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/101215s_ov111219b.pdf>.

Tabery, P. 2007. *Reprezentace různých forem rodinného a pracovního života v ženských a mužských časopisech*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky. [online] [cit. 21. 7. 2012]. Dostupné na: <http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/256_SS_07_05.PDF>.

Tuček, M. a kol. 1998. *Česká rodina v transformaci – Stratifikace, dělba rolí a hodnotové orientace*. Praha: AV ČR. [online] [cit. 21. 7. 2012]. Dostupné na: <http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/152_98-3wptext.pdf>.

Vajsejtlová, B. 2011. „Matky jsou laktačky a chodící dělohy, říkají no-nidding“ Ona Dnes. 14. 4. 2011. [online] [cit. 21. 7. 2012]. Dostupné na: <http://ona.idnes.cz/matky-jsou-laktacky-a-chodici-delohy-rikaji-priznivci-no-kidding-px1-/deti.aspx?c=A110407_143532_deti_job>.

Víznerová, H. 2006. „Childfree_zone – celosvětová internetová diskuse bezdětných.“ Pp. 78-95 in Hašková, H. (ed.) 2006. *Fenomén bezdětnosti v sociologické a demografické perspektivě*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky. [online] [cit. 21. 7. 2012]. Dostupné na: <http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/241_SS_06_04.pdf>.

Zamykalová, L. 2006. „Mediální reflexe bezdětnosti v české společnosti mezi lety 1994-2004.“ Pp. 95-144 in Hašková, H. (ed.) 2006. *Fenomén bezdětnosti v sociologické a demografické perspektivě*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky. [online] [cit. 21. 7. 2012]. Dostupné na: <http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/241_SS_06_04.pdf>.